

PENGEVIRKE

Tidsskrift for ny bankkultur – Utgis av Cultura Bank og Merkur

nr. 1 · 2011

Tema:

Livsfaser



Midt i livets faser

Av Henrik Platz



I takt med at livet utfolder seg og vi blir eldre, stilles vi overfor spørsmål som: Kan vi se tilbake på livet vårt frem til nå med tilfredshet og en følelse av oppfyllelse? Eller rammes vi av en følelse av ufullendthet over ikke å få bruke og utvikle våre særlige kvaliteter fullt ut? Har vi kjørt i ring, og kan det lykkes oss å finne livets røde tråd igjen? Og ikke minst – hva

kaller verden på akkurat nå av innsats fra vår side?

I livets raske tempo kan det være nyttig å stille denne typen eksistensielle spørsmål. Å skrelle det overfladiske vekk og komme inn til det vesentligste. I alle livets faser kan vi stille slike spørsmål. Svarene faller naturligvis forskjellig ut, alt etter

hvor vi er i verden, hvor gamle vi er og hvem vi er. Vi kan også få inspirasjon fra andre. Fra forbilder. Men den avgjørende beslutningen om livets mening, retning og etikk kommer innenfra.

I denne utgaven av Pengevirke belyser vi emnet livsfaser ut fra fortellinger fra mennesker i forskjellige aldre og livssituasjoner på livets vei. Fortellingene viser den samtiden og de utfordringene vi står i og overfor. Fortellingene viser oss også at vi har alle muligheter til å stoppe opp, reflektere og justere eller å ta store skritt og sprang for å bringe livene våre i en ønsket retning. Uansett hvor gamle vi er, eller hvor vi er. Det er aldri for sent å gå i gang.

Årets første nummer av Pengevirke er også stedet hvor vi gir en kort beretning om Merkurs og Cultura Sparebanks virke og resultater i 2010.



I Merkur sker udlån på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger. Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en bæredygtig retning. Mange af Merkurs låneprojekter har inspireret andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer. Omkring 17.000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut. I kraft af udlånspolitikken får Merkurs indlånere yderligere mulighed for at øremærke opsparingen til særlige formål, f.eks til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed. Merkur har i øjeblikket en balance på ca. 1,7 mia. kr. Af det samlede udlån udgør de almennyttige, samfundsgavnligt projekter hovedparten. De øvrige udlån er til private – fortrinsvis til boligformål.

Merkur har afdelinger i Aalborg, Århus, Odense og København.

Merkur, Vesterbrogade 40, DK-1620 København V,
Tlf. +45 70 27 27 06,
merkur@merkur.dk, www.merkur.dk



Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egen nytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Spesielt kan også nevnes samarbeidet med det europeiske garantifondet (EIF), om en garantiordning for etablerere og småbedrifter. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura har en balanse på ca. 440 mill. Nok. Det er 16 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass,
N-0130 Oslo, Tlf. +47 22 99 51 99,
cultura@cultura.no, www.cultura.no

Innhold



Tema: Livsfaser

4

Et liv for det som lever

4

Biografi – menneskets røde tråd

10

En reise i bærekraftige tekstiler

13

Pedagogikk for nytenkning

14

Det er kult å hjelpe

16

Med hjertet i halsen

18

Nye løsningsmodeller appellerer til unge

20

Nytt fra Cultura

22

Kort beretning

24

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar:

Archie B. Carroll

28

Medmenneskelighet

– et argument for økonomisk nytenkning

30

Smånytt

32

CO₂-nøytral med eksisterende teknologi

34

Gaia Education

35

Aktuelle bøker

36

Kommentar:

Livsfaser

38



Et liv for det som lever

Personlig motgang, nysgjerrighet, en sterk vilje og møter med inspirerende mennesker førte den konvensjonelt utdannede gårdbrukeren Günther Lorenzen på sporet av det biodynamiske

Av Henrik Platz



Foregangsmann. Foreningsmann. Frontfigur. Günther Lorenzen fra Tønder på Sønderjylland har i løpet av de siste 25 årene vært med på å prege utviklingen innen det økologiske og biodynamiske landbruket i Danmark.

Som første generasjon av konvensjonelle gårdbrukere la han og hans kone Christa meieribedriften på Langmosegård om til økologisk drift på 80-tallet. Drevet av nysgjerrighet og en brennende interesse for å forstå det som lever, fulgte en omlegging til biodynamisk jordbruk i 1997. Ti år senere strømmet hedersordene inn til Günther og Christa for deres biodynamiske melk, smør og ost.

Nå har Günther og hans kone flyttet på seg igjen. En nyervervet eiendom i Draved ved Løgumskloster er parets nye bolig. Günther har avtalt å møte meg her til intervjuet vårt.

Jeg gripes av forundring mens jeg svinger opp alleen til gårdsplassen til den snedekkete eiendommen. Det eneste som vitner om matvareproduksjon og aktivitet er syv bikuber som står i bakgrunnen opp mot skogkanten. Hvor er alle kuene og maskinene i disse strådekkete husene, som fremstår som en nydelig idyll i en tilbaketrukket tilværelse for en ellers aktiv engasjert bonde?

„I 2007 opprettet vi Jejsing Demeter I/S sammen med Horst Leithoff på nabogården Holmgård. Jejsing Demeter I/S skal fungere som en slags gjensidig sosial forsikring, men skal forberede et generasjonsskifte. Derfor flyttet vi inn på den nye gården i Draved for to og et halvt år siden. Det var et helt bevisst valg. Vi måtte flytte oss fysisk fra Langmosegård, hvis andre skulle ta over ledelsen. Det fungerte ikke at vi stod i veien da vi skulle gjøre et skifte og overlate gården til neste generasjon,“ forteller Günther Lorenzen.

Fremtidens ledelsesbilde

Drømmen er et multifunksjonelt biodynamisk landbruk. Fellesskapet skal bli en menneskelig og naturlig levende landbruksorganisme med sunne matvarer, sunn økonomi, CO₂-vennlig energi og miljøhensyn. Det skal være liv på gården. Den skal være en aktiv del av lokalsamfunnet og bidra med kulturlandskap, turisme, åpent hus-arrangementer, skole- og praksisopphold og andre kulturelle, pedagogiske og sosiale tiltak. Det skal være et attraktivt og meningsfullt sted for liv, arbeid og utfoldelse.

På lengre sikt er målet å drive gården som et fellesskapsstøttet landbruk med en medansvarlig økonomi, hvor særlig forbrukerne bidrar økonomisk til gårdens muligheter til å produsere matvarer av høy ernæringsmessig kvalitet.

„I vår tid er blodets bånd opphevet, og det kan være vanskelig å finne en etterfølger. De unge i dag har ikke lyst til å velge landbruk som noe de skal drive med for resten av livet. De er ikke interesserte i en stor gård med de forpliktelsene dette medfører. De er interesserte i frihet og i å kunne utdanne seg gjennom hele livet. Spørsmålet er derfor, hvordan vi kan skape en gårdsorganisme hvor bonden ikke er nødt til å være der for alltid,“ sier Günther Lorenzen.

Nye eier- og produksjonsformer

I løpet av noen få uker har Günther Lorenzen blitt kontaktet av både forskere fra Århus Universitet og konsulenter fra ►



Günther og Christa Lorenzen har mottatt Økologisk Gullmedalje 2006 og Mejeribrugets Gourmetpris i 2006 for deres biodynamiske melk fra Naturmelk og Børsens Fødevarepris 2011 for Naturmelks nye biodynamiske smør med Fleur de sel salt og biodynamiske høyst. Foto: Friedrich Hartung

Dansk Landbruksrådgivning og Økologisk Landsforening. De ønsker å ha ham med i forsøksprosjekter, hvor det eksperimenteres med nye eie- og produksjonsformer.

Det ligger i tiden at det er en avtakende tro på at privat eierskap er veien videre for jordbruket. Landbruket er ekstremt låst økonomisk og har få ressurser til nytenkning. Samtidig er det viktig å gå nye veier i jordbruket. Derfor er vi ifølge Günther og forskere nødt til å finne nye driftslederformer, nye produksjonsformer, nye samarbeidsformer og nye organisasjonsformer, slik at det kan skje konstruktive generasjonsskifter.

Det er utrolig mange muligheter, men også mange barrierer. Et bilde på dette: Gjennom et driftssamarbeid med Birkelund Æg I/S har Jejsing Demeter I/S med sin daglige produksjon av 4 000 liter biodynamisk melk og 10 000 økologiske egg mulighet til å fø en stor del av Tønder by på 8 000 innbyggere. Samtidig er sønderjyder en av de befolkningsgrupper som spiser minst økologisk i Danmark:

„Det er mange tradisjonelle forestillinger og gamle modeller, som vi må bryte med. Også dem jeg selv går rundt med. Det er nødvendig hvis vi vil i gang med å etablere en annen eieform – aksjer, forbrukerandeler eller hva vi nå kan komme frem til. Så lenge det bare fremstår som om at vi vil redde en gård, vil det være vanskelig å skape noen interesse for dette. Men hvis det kan vendes til at det er noen verdier som forbrukerne kan føle seg beriket av og være en del av, så vil det oppstå interesse blant forbrukerne. Slik kan det oppstå en felles synergi og en gjensidig berikelse. Det er denne kraften vi ønsker å vekke,“ mener Günther Lorenzen.

Verdiene endres med tiden

Günther Lorenzen er veldig bevisst på at forholdene vil forandre seg en gang i fremtiden. Gården kan ikke fortsette å være deres, selv om de i dag står som eiere på papiret. Kreditorne skal selvfølgelig tilfredsstilles. Men han vil se det som en stor tilfredsstillelse for seg selv, om han i de neste ti årene kan gi et fruktbart biodynamisk landbruk videre til neste generasjon, i stedet for



Hvert eneste menneskes biografi inneholder noe unikt. Vi har alle noe spesielt å bidra med. Det er Günther Lorensens erfaring etter å ha deltatt i mange biografiseminarer i inn- og utland.

at gården selges videre til høystbydende og kanskje går over til konvensjonell drift. Da vil i så fall 25 års utviklingsarbeid gå tapt.

„Som 25-åring tenker man ikke på at ting vil ta slutt en dag. Da går man heller mer opp i det å etablere seg og å få en personlig belønning. Man står på for å bli så gjeldfri som mulig. I dag er jeg 58 år, og det er helt annerledes for meg. Selvfølgelig har vi påtatt oss en forsørgerplikt som foreldre og ønsker å hjelpe barna våre slik at de får en god utdanning. Men min alder gir en helt annen kvalitet. Det er med en helt annen innstilling at jeg kan gi fra meg og slippe det som er mitt uten å skulle sikre meg og tenke på hva jeg selv vil få igjen for det,“ sier Günther Lorenzen.

Født i en tradisjonell bondekultur

Det var slettes ikke klart fra fødselen av at Günther Lorenzen skulle bli biodynamisk gårdbruker. Født inn i en meget tradisjonell bondekultur har han sett med egne øyne hvilke vel-signelser traktoren, kunstgjødselen og sprøytemidlene kunne bidra til i et arbeidskrevende landbruk i etterkrigstiden, med hester, lusing og harving av jorden. Og da et fjernt familied medlem uten egne barn skulle avhende gården sin, slo Günther Lorenzen til:

„Da jeg kjøpte jordbruket som 21-åring, var jeg slett ikke moden ennå. Tilbudet kom uforberedt på meg, og jeg var ikke ferdig med utdannelsen min. Men jeg ble konfrontert med å ta stilling til om jordbruket var noe for meg. Det var nemlig mer eller mindre bestemt at min eldste bror skulle overta farsgården,“ forteller Günther Lorenzen.

Som ung hadde han overveid om han skulle ta Landbruks-høyskolen og bli agronom. Faren hans var opptatt av å drive et rasjonelt jordbruk, og Günther var fascinert av naturvitenskapen og de tekniske mulighetene. Samtidig så han at mange landbrukskonsulenter også hadde sin egen eiendom. Utfra dette trakk han slutningen at det måtte være noe de savnet i arbeidet som konsulent, og han valgte den konvensjonelle landbruksutdanningen.

„Det er mange tradisjonelle forestillinger og gamle modeller, som vi må bryte med. Også dem jeg selv går rundt med.“



Et lite, rikholdig bibliotek om filosofi, økologi, biodynamikk og antroposofi vitner om Günther Lorenzens mangeårige interesse for å forstå det levende.

Rystelser og nyorientering

Det ble til ti år med konvensjonelt jordbruk, mange studier og kurs i effektivisering. Han hadde også en formannspost i kvegutvalget i den lokale gårdbrukerforeningen. Günthers kone Christa ble imidlertid mer og mer bekymret for barna og naturen i forbindelse med alle sprøytemidlene som ble benyttet. Men Günther fortalte henne at det var nødvendig å sprøyte om man skulle få noe til å gro ute på jordene.

En rekke begivenheter sendte imidlertid alvorlige rystelser inn i Günther Lorenzens rasjonelle sinn. Faren hans fikk kreft og døde etter lengre tids sykdom den 1. februar 1986. Nat-ten til 26. april samme år gikk det galt med atomreaktoren i Tjernobyl i Sovjetunionen. Og i slutten av juli måned døde Günther og Christas ettårige datter.

„Jeg var i begynnelsen av 30-årene på det tidspunktet. Mitt følelsesløse, kjølige intellekt ble konfrontert med større livsspørsmål enn det jeg var vant til å håndtere. Det ble mitt livs utfordring. Der stemte ikke holdningene mine om at vi kan klare alt, bare vi anstrenger oss, dyktiggjør oss og finner frem til de tekniske løsningene. Jeg våknet i mitt 'jeg' og ble klar over at det ikke var mulig å regne alt sammen rasjonelt ut“, forteller Günther Lorenzen.

Farens sykdom og død kunne kanskje aksepteres med intellektet. Han hadde jo hatt et godt liv, tenkte Günther. Men Tjernobyl-ulykken stilte alvorlige spørsmål ved vitenskapen og den teknologiske utviklingen. Og om det ikke var nok, ble Günther fullstendig slått ut da datteren deres døde. Han kunne ikke klare å finne noen argumenter som kunne rettferdiggjøre dette.

Møtet med det økologiske

Et nabopar som hadde vært på kurs på Den Økologiske Jordbruksskolen, spurte om det ikke kunne være interessant med en ukes introduksjon til økologisk jordbruk. Det hørtes litt underlig ut for Günther. Men han tenkte at han ville jo ikke bli noe dummere av det. Og at han kanskje kunne bruke det til noe.

„Det var en ny verden som åpnet seg opp for meg. Det var noen virkelig gode forelesere, som var veldig dyktige til å forklare og beskrive de økologiske prinsippene. Samtidig var jeg ekstremt mottakelig. Det var også en litt hippie-aktig eldre elev, som holdt på med et omfattende selvstudium. Han fortalte oss om jordens mikroliv på en meget fascinerende måte. Jeg fikk ordentlig tenning. Her startet min store interesse for å forstå hva liv og det som lever er“, forteller Günther Lorenzen.

Etter kurset kontaktet Günther og Christa en ung kvinne fra Tyskland som hadde arbeidet som praktikant på Langmosegård. Hun var veldig opptatt av økologi og natur, og på våren 1987 arrangerte de en studietur sammen til økologiske jordbruk i Syd-Tyskland. Etter dette reiste Günther og Christa hjem og la om driften:

„Vi gikk inn i det med meget stor risiko. Da var det ingen omsetning av økologisk melk, og det var heller ingen rådgivning å få i begynnelsen. Kun noen få gårder var økologiske. Men jeg hadde kommet frem til at det var noe i livet som var større enn materielle goder. Så jeg gikk inn i det med det samme engasjementet som jeg hadde gjort i forhold til det konvensjonelle. Jeg leste og oppsøkte kunnskap. Samtidig avsluttet jeg arbeidet mitt som formann for melkekegusutvalget i den lokale jordbrukerforeningen“, forteller Günther.

Året etter var det flere jordbrukere i omgangskretsen som fulgte etter dem. Etter ett år tok de initiativ til å etablere Naturmælk, et lite, selvstendig økologisk andelsmeieri. Günther ble samtidig med i arbeidet med å utvikle den økologiske rådgivningen, og han ble De Danske Landboforeningers representant i Det Økologiske Jordbrugsråd.

Det biodynamiske kommer inn

Via Naturmælk og rådgivningsvirksomheten kom Günther rundt 1990 i kontakt med noen biodynamikere fra Nørregård på Fyn. Han fortalte dem om sitt brennende spørsmål om liv. Om det er forskjell på om en plante får nitrogen, fosfor og kalium fra naturlig gjødsel eller fra kunstgjødsel (NPK). Han ►

kunne ikke slå seg til ro med det naturvitenskapelige svaret han fikk. Det måtte være forskjell på et dødt mineralsk stoff som NPK og på organisk gjødsel, som hadde vært med i en naturlig livsprosess.

I 1991 inviterte biodynamikerne fra Nørregården ham med på et foredrag med Manfred Klett. Manfred Klett hadde en biodynamisk gård i nærheten av Frankfurt, og han ble senere leder av den biodynamiske seksjonen i Dornach i Sveits – det internasjonale hovedkvarteret for den antroposofiske bevegelsen.

„Manfred Klett var helt fantastisk til å forklare det levende. At jordbruk ikke bare er noe materielt, men noe som også har en relasjon til sjelen og det åndelige. De to dagene med foredrag tente meg så mye at jeg en måned senere begynte på et biodynamisk omstillingskurs i Frankfurt. 14 dager senere tok jeg et jordbrukskurs i Dornach. Hit reiste jeg tre uker hver januar i de neste tre årene“, forteller Günther Lorenzen.

Biografi-metoden dukker opp

I løpet av det samme året hadde Günther også møtt det antroposofiske og sosialøkologiske livssynet gjennom konsulentfirmaet Ankerhus. Ankerhus var med som rådgivere ved utviklingen av Naturmælk og av den økologiske rådgivningen. I 1992 holdt konsulentfirmaet et tre dagers biografiseminar med Steen Hildebrandt og Leif Alken, og herfra kom biografiarbeidet til å få den helt store betydningen for Günther Lorenzens videre virke.

„På den tiden var jeg rundt 40 år. Jeg syntes det var veldig spennende at det skjedde noe rundt 42-årsalderen. At det ville komme en livskrise, men også en livssjanse. Jeg ble enormt overrasket over de mønstrene som jeg slepte med meg fra tidligere. Her ble jeg bevisst på at ting ikke er tilfeldige. Samtidig kom jeg i kontakt med den store sorgen over å ha mistet både min far og min datter i løpet av kort tid. Samtidig følte jeg at det var ‘noen’ som støttet meg og som hjalp meg. Var det kanskje en ukjent kraft? Eller var det bare noe jeg innbilte meg“, spurte Günther Lorenzen seg selv.

Spørsmålene om den ukjente kraften og meningen med motgangen brakte Günther i kontakt med en annen Ankerhus-konsulent, Bent Jøker. Han hadde siden 1972 arbeidet med den hollandske legen og bedriftskonsulenten Bernard Lievegods ideer om organisasjonsforståelse og biografiarbeid. Dette ble innledningen på mange års samarbeid med Bent Jøker, hvor Günther og Christa sammen med to andre par møttes. Siden har de arbeidet med denne retningen i arbeidslivet og i familielivet sitt. Tre dager to ganger i året i 15 år har det blitt til. De siste fem årene uten konsulent. For nå har de arbeidet så mye med biografi at de klarer seg fint på egenhånd.

Selverkjennelse

Møtet med det biodynamiske og det antroposofiske førte naturlig til at Langmosegård ble gjort om til biodynamisk drift i 1997. Få år senere avsluttet Günther Lorenzens det foreningspolitiske arbeidet sitt i De Danske Landboforeninger og medlemskapet sitt i Det Økologiske Jordbruksrådet.

„Jeg har opplevd å kjøre direkte fra Dornach i Sveits til De Danske Landboforeningers årsmøte på Axelborg i København.

Og da våkner man opp til en annen virkelighet. Jeg kunne nok ha fortsatt med å gjøre karriere i dansk jordbruk. Og selvfølgelig var det vanskelig å ikke falle for fristelsen til å oppnå makt. Men da ville jeg ha blitt ‘deres mann’, og arbeidet ville ikke ha stemt overens med mine egne verdinormer. Interessen for biografi og selverkjennelse fikk meg til å trekke slutningen at nå stoppet jeg med dette“, forteller Günther Lorenzen.

Utviklingen på Langmosegård har klar sammenheng med Günthers og Christas egen biografi og utvikling, mener Günther. I dag kan de spøke om hva som kommer etter det biodynamiske. For en ting er å være godkjent som biodynamisk jordbruker og leve opp til Demeter-reglene. Noe annet er å forstå disse livsprosessene helt inn i sin egen sjel og kropp.

På en måte føler Günther Lorenzen at det først er nå, – etter 13 års biodynamisk praksis, – at de er i stand til å omsette den innsikten de har oppnådd og realisere en egentlig biodynamisk praksis. Kanskje er samfunnet fortsatt i ferd med å modnes, og kanskje det vil komme et tettere forhold mellom jordbruk og forbrukere, så jordbruket kan avindustrialiseres.

„En av de store skyggesidene ved den økologiske boomen har vært at det økologiske landbruket er blitt ‘konvensjonalisert’ med store monokulturer og flokkstørrelser som en konsekvens“, mener Günther Lorenzen.

Virkelyst i den tredje alder

Så mens mange bønder i 60-årsalderen velger å trappe ned og å trekke seg tilbake, har Günther og Christa lyst til å fortsette og stadig være aktive. Men kanskje mer på et annet plan, hvor de kan formidle erfaringene og inspirasjonen sin videre. Derfor er hele loftsetasjen på den nye eiendommen innredet med foredragssal, bibliotek og overnattingsmuligheter.

Deres neste prosjekt er å forsøke å bevise at biodynamisk melk er bedre som ernæringsmiddel enn melk fra en konvensjonell turbo-ku, som er presset til å yte så mye som mulig. Undersøkelser fra Tyskland tyder på at den biodynamiske melken har dypere kvaliteter som ernæring.

Günther og Christas biodynamiske melk kommer fra kyr med horn, som er foret opp på høy, korn og gulrøtter og som har gått ute på beite hele sommerhalvåret. Konvensjonell melk kommer fra kyr som har fått kraftfôr (proteinfôr som f.eks. oljekaker og soyamel), de er avhornet, og de har oftest stått i et fjøs i hele livet sitt.

Undersøkelsene tyder på at det er hornene og høyet som har stor betydning for kyrnes organisme og helse og for melkens sunnhetsverdi. Jejsing Demeter I/S har derfor investert i en enorm låve og et høytørkeanlegg, for å kunne realisere planen:

„Det er en drøm å kunne føre 200 kuer med høy, så vi kan få melk uten bruk av kraftfôr. Det gir energi i arbeidet vårt å kunne gå videre med det biodynamiske og kanskje kunne levere melk som melkeallergikere kan tåle. Melk har på samme måte som morsmelk noe universelt og livgivende i seg, og det kan virke legende som næringsmiddel. Det er slike kvaliteter vi ønsker å finne tilbake til“, forteller Günther Lorenzen begeistret om det kommende arbeidet sitt.

Biografi

Günther Lorenzen er 58 år. Gift med Christa Lorenzen. Sammen har paret tre døtre på 14, 21 og 28 år. Konvensjonell bonde fra 1976–1986. Økologisk bonde fra 1987–1996. Biodynamisk bonde siden 1997. Günther Lorenzen driver Langmosegård ved Tønder sammen med sin kone Christa. Sammen med Horst Leithoff fra nabogården Holmgård har de startet gårdsfelleskapet Jejsing Demeter I/S.

Günther Lorenzen har vært med på å etablere Naturmælk, som er et av Danmarks første økologiske meierier. Har innehatt styreposisjoner i landbruket gjennom hele sitt yrkesaktive liv. Først som formann for kvegutvalget i den lokale jordbruksforeningen og siden i forskjellige økologiske og biodynamiske fora:

- » Med på å etablere den økologiske jordbruksforeningen som De Danske Landboforeningers representant i Fællesudvalget for Økologisk og Biodynamisk Jordbruk på slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet.
- » Medlem av Det Økologiske Jordbruksråd i 10 år fra 1989 som representant for De Danske Landboforeninger.
- » Medlem av styret for Forskning i Økologisk Jordbruk og Fødevarer systemer (FØJO) fra 1994–1999.
- » Styremedlem i Foreningen for Biodynamisk Jordbruk siden 1995.
- » Medlem av representantskapet for seksjonen for biodynamisk landbruk ved Goetheanum i Sveits siden 1997.
- » Styremedlem i selskapene Naturmælk, DanOrganic og Biocentrum.
- » Medlem av Merkurs representantskap siden 1998.

Lenker:

www.naturmaelk.dk

www.biohof.dk

www.biodynamisk.dk



„Livet kan bare forstås baklengs, men det må leves forlengs.“

Søren Kierkegaard

Biografi – menneskets røde tråd

Dagens samfunn er fylt av jeg-behov. Jeg ønsker, jeg vil, jeg mener og jeg identifiserer meg med. Gjennom dette uttrykker vi oss selv og prøver vi å synliggjøre hvem vi er. Men hvem er jeg egentlig?

Av Sissel Jenseneth, *Dialogos.no*

Det jeg-relaterte gir seg også utslag i dagens mange biografier, som nesten ikke kan bli store nok eller romme mange nok detaljer. Også innen skjønnlitteraturen utgis det bind på bind om jegets kamp og handlinger. Begjæret etter innsyn i andre mennesker synes umettelig. Også Facebooks gigantiske popularitet, twitterfølgere og de mange realityseriene er uttrykk for dette. Snur vi derimot perspektivet og retter søkelyset mot oss selv, blir det ofte stille. Man vegrer seg. Men nettopp gjennom å studere seg selv og sitt eget livsprosjekt med kjærlige, men objektive, øyne, kan man gripe tak i sin egen røde tråd og få fornyet kraft på den veien man har valgt – eventuelt komme tilbake på rett spor.

På sporet av sin livsoppgave

Biografiarbeidet bygger på erkjennelsen om at mennesket ikke bare er et produkt av arv og miljø, men også et åndelig vesen. Vi har et høyere jeg og en individuell skjebne. „Menneskets biografi er en symfoni som det selv komponerer,“ sa Bernard Lievegoed (1905–1992). Han var barne- og ungdomspsykiater og spesielt interessert i menneskets store utviklingskurve. I sin praksis oppdaget han at når klientene fikk innsikt i de lovmes-sige trinnene mennesket gjennomgår i de ulike aldersfaser, fikk de ofte et annet perspektiv på livet og skjønte at problemene de slet med var en del av en naturlig utvikling.

I arbeidet med sin biografi, forholder du deg både til fortid, nåtid og fremtid. Du starter ved å gå bakover i tid ved å bygge opp indre mentale bilder; fra barndommens stemninger og opplevelser, gjennom medgang og motgang i ungdomstiden, og kriser, avvísninger, interesser og dreiepunkt senere i livet. Dette skal gjøres på en nøktern måte, uten å falle ned i

følelsenes grav, samtidig som du har empati og medfølelse med deg selv. Underveis i arbeidet dukker det opp skjulte forbindelseslinjer og mønstre. Du kan for eksempel oppdage at en svært ubehagelig opplevelse eller avvísning førte til en nødvendig forandring som innebar en stor forbedring i livet ditt. I nåtiden kompletterer du bildet med spørsmålet: Er dette *mitt* livsløp? Er jeg på sporet av *min* livsoppgave? Eller er det noe annet jeg *må* gjøre før jeg dør? Disse eksistensielle spørsmålene fører ofte til at det oppstår realistiske fremtidsbilder, som igjen vil gi kraft og vilje til å ta fatt.

Indre og ytre biografi

Biografiarbeid fungerer både som helhetsterapi og en indre utviklingsvei. Lievegoed henviste til den kjente psykologen Alfred Adler som mente at en nevrose aldri oppstår på grunn av en forfeilet fortid, men på grunn av urealistiske forventninger til fremtiden. I *Teosofi* skriver Rudolf Steiner at det finnes bare personlige gåter og personlige løsninger og ingen annen objektivitet enn summen av disse. Ved å opprette forbindelsen mellom sin åndelige og intellektuelle streben på den ene side, og sin personlige biografi på den andre, kommer man i posisjon til å erobre innsikt.

Mennesket har både en indre biografi (den personlige livs-veien) og en ytre biografi som er synlig i verden. Disse trenger ikke å følges ad, men det er vanskelig å forstå den ytre biografien uten kjennskap til den indre. Fremgangsrrike mennesker som lykkes i livets midtfase, kan i førtiårene rammes av kriser som fører til sammenbrudd. Når et slikt indre kaos inntreffer, gjelder det å opprettholde den ytre biografien. Først når man har fått grepet om den indre utviklingen, kan eventuelle ytre forandringer skje. Det vil alltid være en indre kamp, angst, tvil og usikkerhet forbundet med utviklingen av den indre biografien. Disse vanskelighetene *må* overvinnes aktivt innenfra.



Foto: Sissel Jensen

Instrumentet vi spiller på

I løpet av de første 21 årene utvikler mennesket instrumentet som det skal spille på. Kroppen synliggjør arveligheten og er menneskets klangbunn. Gjennom temperamentet uttrykker vi oss gjennom bevegelse og rytme, det er vår 'tone og farge'. Temperamentets misjon er å fri oss fra arveligheten og bistå oss i vår skjebneoppgave. I tillegg beriker temperamentene det sosiale livet, hvor vi både stimulerer og supplerer hverandre. I karakteren kommer 'selve instrumentet' til syne. Dette skjer i forbindelse med puberteten når sjelen våkner opp. Da oppstår et tydelig skille mellom den indre og ytre verden, og man aksepterer ikke lenger det man tidligere tok for gitt. Mange tidligere skolekamerater skilles nå ad. Karakteren er en kvalitativ struktur som står utenfor tid og rom.

Menneskets jeg inntar føreraset

Først ved 21 års alder er menneskets jeg helt våkent, men allerede ved 2–3 års alder har barnet intuitivt oppdaget dette ved at det fra nå av kaller seg selv *Jeg*. I holdningen vår kommer jeget til uttrykk, og holdningen vil forandre seg i takt med den indre utviklingen. I løpet av de tre neste syvårsfasene skal jeget omforme sjelen og prege den på sin måte. Fra 21–28 år utvikles det som kalles *førnemmelssjelen*. I denne perioden erkjennes virkeligheten gjennom sansene. Man lærer seg å elske livet, naturen og menneskene. De fleste finner sin plass i livet på dette trinnet. I løpet av de neste syv årene (28–35 år) vil *forstandssjelen* utfolde seg, og virkeligheten skal nå erverves gjennom tankene.

Man ansvarliggjøres og fornuften blir mer styrende. Men ikke alle vil bli voksne, men foretrekker å bli på '27 års trinnet'. Dette kommer til uttrykk i TV-serier som *Friends*. I perioden 35–42 år bevisstgjøres sjelskreftene i det som kalles bevissthets-sjelen. Det oppstår en slags inntørkningsprosess, som siden kan lede til en ny oppvåkning – et gjennombrudd til realitetene, å se virkeligheten uten illusjoner. Det gode konfronteres med det onde. I denne perioden oppstår en ensomhetsfølelse som er nødvendig for å finne veien til en ny indre begynnelse, som også kan gi en fornyet og mer intim forbindelse til det åndelige.

Fra jeg til et vi-forhold

Ved 42 års alder trer mennesket inn i åndsfasen. Det betyr å skulle transformere sin egoistiske jeg-betoning til et vi-forhold. Man ser tingene i et større perspektiv, noe som fører til spørsmålet: Hva kan jeg bidra med? Men denne utviklingen skjer frivillig gjennom en indre beslutning. Mange rygger tilbake og velger heller å forbli i den sjelelige fasen hvor de kjenner seg trygge. Dette kan gi seg utslag i en fornyet interesse av kroppslig aktivitet, spenning, nytelser, reiser, ny familie osv.

Biografiarbeidet forholder seg til krefter og kvaliteter i de ulike planetene som påvirker menneskets utvikling, og overgangen til den åndelige fasen skjer under innflytelse av planeten Mars (42–49 år). Omveltningen skjer med stor intensitet, dramatik og voldsomme viljesstøt – alt for å hjelpe mennesket til å komme på rett spor. På dette trinnet kan et biografiarbeid ►

være til stor nytte for mer bevisst å finne tilbake til den røde tråden i livet. Ofte gir skjebnen ett dytt utenfra gjennom en uventet henvendelse eller et spørsmål som det gjelder å gripe. Den neste fasen (49–56 år) er påvirket av planeten Jupiter og foregår i et roligere farvann. For mange er dette et høydepunkt i livet, også yrkesmessig. Horisonten utvides og man utvikler et helhetssyn, samtidig som man har ervervet en ny indre sikkerhet. Tiden mellom 56–63 år står i Saturns tegn – dødens og oppstandelsens planet. Da må alt som 'ikke skal med videre' falle fra, slik som urealistiske drømmer, prinsipper, jåleri og annet man har 'drasset på'. Åndsfasen fra 42–63 år kan også oppleves som en stor nedtur hvis man ikke har funnet fram til et vi-forhold til verden, men sitter fast i et jeg-forhold som har en tendens til å forsure ens tilværelse.

Bøker og veiledning

Man anbefales å gjøre et biografiarbeid sammen med andre mennesker. Gjennom å lytte og ta del i hverandres skjebneerfaringer, skjer det noe som virker tilbake på en selv. Selverkjenningen oppstår i møtet med det andre mennesket.

Det kan også være en fordel hvis man finner en som kan veilede biografiarbeidet, men det er ikke alltid tilgjengelig. Også bøker kan gi en god innføring. En fin start kan være

grunnboken til Bernard Lievegoed, *Livskriser – Livschancer – Menneskets utvikling mellom barndom og alderdom* (Ankerhus, 1988), som også er utgitt på svensk *Att utvecklas som vuxen – Lagbundenheter og val i livet* (Telleby bokförlag, 2003). Bernard Lievegoed blir også intervjuet i *Biografiarbete, Flensburger Häfte* (Nova Förlag, 1995) sammen med Christina Pflug, Mathias Wais og Tijno Voors.

Andre bøker som er oversatt til skandinaviske språk, er: Manfred van Doom, *Biografiens Spor – terapeutiske betraktninger* (Arché, 1998).

Bent Engelbrecht, *Biografi – veje til personlig udvikling* (Forlaget Ankerhus, 1997).

Maarten Reder, *Om 7-årsperioderna i människans biografi* (Falk Järna, 2003)

Christhild Ritter, *Den röda tråden – Att hitta lagbundenheter, sammanhang och mening i sitt liv* (VidaVigne, 2006).

Julian Sleigh, *Livskriser – vendepunkter i livsløpet* (Antropos, 2000).

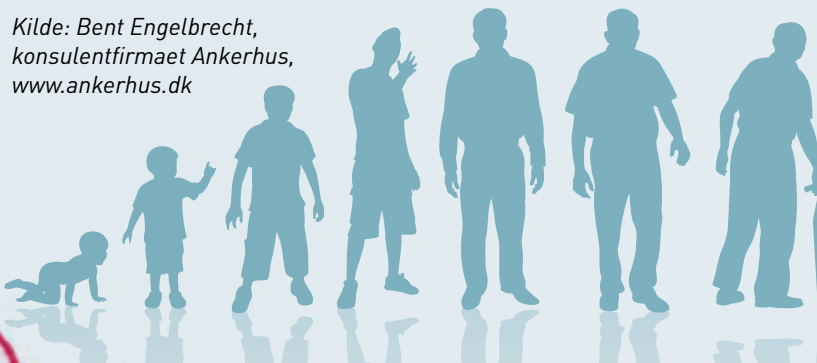
Rudolf Treichler, *Människans levnadsløp* (Falk Järna, 1978)

Mathias Wais, *Biografiarbejde – livsrådgivning – den voksnes kriser og udviklingsmuligheder* (Jupiter, 1997).

Biografiske utviklingsstadier

0–7 år	Fantasiliv
7–14 år	Forestillingsliv
14–21 år	Ungdomsliv – Første pubertet
21–28 år	Etablering av livsgrunnlag
28–35 år	Utpøving av det valgte livsgrunnlaget
35–42 år	I midten av livet – omprioritering – den andre puberteten
42–49 år	Verdiprioritering og nye mål
49–56 år	Ny kreativitet og sosial kompetanse
56–63 år	Visdom – oppbruddsår
63–70 år	Mulighetenes år – å gi videre
70–	Konsolidering og å gi slipp

Kilde: Bent Engelbrecht,
konsulentfirmaet Ankerhus,
www.ankerhus.dk



En reise i bærekraftige tekstiler

Hva skal fremtidens bærekraftige klær lages av? Det ville designteknologene Kamilla Gitter og Thea Hestbjerg ut på eventyr for å finne ut av

Av Kamilla Gitter og Thea Hestbjerg

Mote og tekstilindustrien er i dag en stor miljøsynder, som storforbruker av kjemikalier, vann og ikke-fornybare ressurser. For industrien betyr dette at det må ses på andre produksjonsmetoder og materialvalg. Den trenger i høy grad til en 'make-over'. Og det er ikke en makeover som gjøres på et par timer. Det kommer til å kreves mer enn en stylist til å rette opp denne balansen – derfor er det ingen tid å miste.

Felles designerdrøm

Vi er to unge piker på henholdsvis 22 og 21 år, nyutdannede designteknologer fra TEKNO – designskolen som utdanner en stor del av tekstilindustriens medarbeidere.

Kamilla er vokst opp i Tilst ved Århus og har alltid hatt en brennende interesse for det kreative. Hennes mor og mormor lærte henne å sy og strikke fra hun var bitteliten. Folkeskolen gikk med til å tegne mye, og drømmen om å en dag bli selvstendig designer og få sitt eget couture brand spirte. Thea er oppvokst i økolandsbyen Friland på Djursland, hvor hun er blitt 'miljøskadet' og opptatt av en bærekraftig livsstil. Interessen for søm har skapt drømmen om å bli designer og få sitt eget bærekraftige klesmerke. Disse to inngangene har vi nå forenet i et felles prosjekt.

Ephemera Textile Travel

Som nyutdannede er vi i gang med prosjektet Ephemera Textile Travel. Vi har tatt saken i våre egne hender og ønsker å bli klokere på hvordan man kan gjøre tekstilbransjen mer bærekraftig. Vi vil undersøke tekstilmaterialer fra råvarer til fibre og finne ut av hva som er bærekraftig. Vi er spesielt interesserte i de nyere utviklete materialene, som gjenbruksplast, bioplast, soya og bambus.

I første omgang skal vi på en tekstilmesse i Paris, hvor utstillere fra hele verden viser materialene sine. Deretter reiser vi til Belgia, Holland og Japan og besøker virksomheter som produserer og utvikler alternative tekstilfibre. Målet er å bearbeide den kunnskapen vi skaffer oss

i en rapport, og så gjennom foredrag spre denne kunnskapen til studenter og virksomheter i tekstilbransjen her hjemme. Vi håper å kunne sette gang i bruken av alternative fibre og sette fokus på en bærekraftig innovasjon i bransjen.

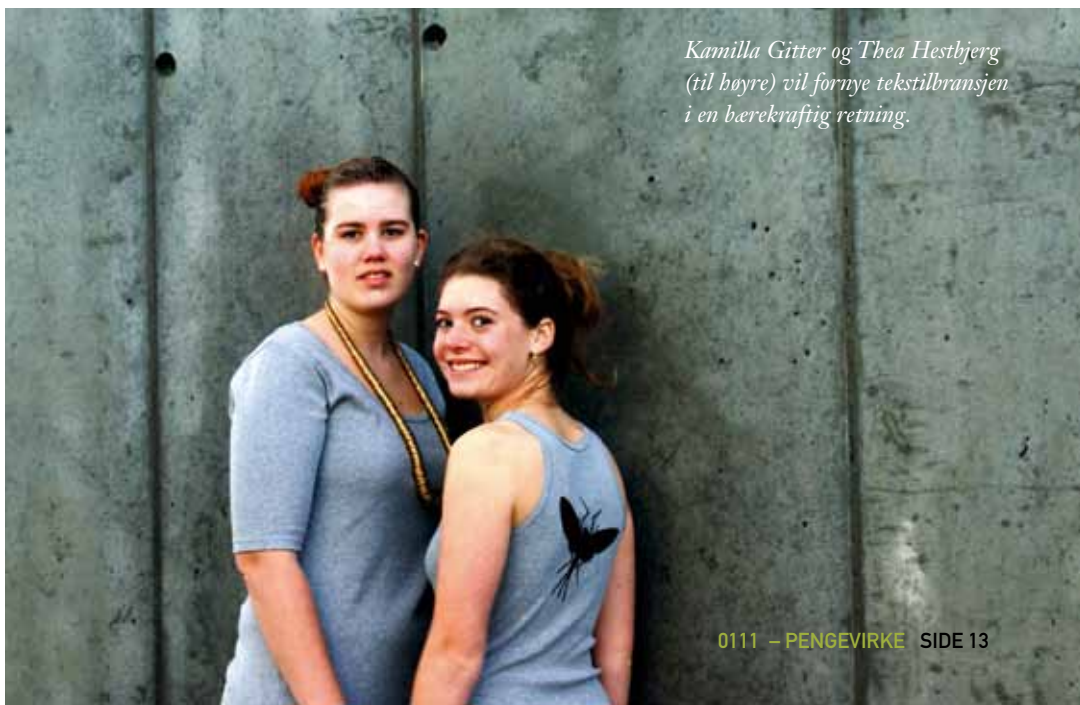
Læring på egenhånd

Prosjektet er vår egen videreutdanning, hvor det er vi selv som setter rammene. Vi blir kastet ut i noen helt unike utfordringer ved selv å bestemme ett hundre prosent. Det å selv skape ramme for egen læring har gjort oss meget engasjerte i prosjektet, men det er også en enorm utfordring. Det er hardt arbeid, og innimellom kan vi kjenne savnet etter at ting er tilrettelagt på forhånd av en underviser. Så det er godt å være to med hver våre styrker og kvaliteter.

Ephemera Textile Travel er bare begynnelsen for oss. Noen få måneders arbeid er helt klart ikke nok til å bli ordentlig klok på bærekraftige materialer. Bærekraftighet kan raskt bli et livsprosjekt, fordi det hele tiden vil komme nye materialer og standarder. Men det viktigste er å få startet på denne 'makeoveren' og ta ansvar!

Vi håper at Ephemera Textile Travel vil bidra til en slik makeover, og til at tekstilbransjen kommer til å høre mer fra Thea Hestbjerg og Kamilla Glitter.

Følg prosjektet vårt på www.ephemera.dk.



Kamilla Gitter og Thea Hestbjerg (til høyre) vil fornye tekstilbransjen i en bærekraftig retning.

Pedagogikk for nytenkning

Næringsliv og politikere ønsker større innovasjon. Ideelle organisasjoner og sivilsamfunnet ønsker en mer rettferdig og bærekraftig verden. Mange ser behovet for en mer helhetlig virkelighetsforståelse. Det trengs nye tanker på flere områder

Av Arne Øgaard

I Steinerskolene er det et hovedmål å stimulere barnas frie og individuelle tenkning, et arbeid som begynner allerede i barnehagene, hvor det legges stor vekt på den frie rolleleken. I barnets lek er fantasikraften stor, den ene er liksom det og den andre er liksom det, og en liten kvist kan trylles om til hva som helst. Til tross for at barn trekkes til ulike skjærmer og blir trukket med i mange aktiviteter, ser det heldigvis ut til at de fleste fortsatt kan leke. Det viktige spørsmålet blir da hvordan barnets fantasikraft best kan ivaretas oppover i skolen.

Den muntlige fortellingen et viktig grep i steinerpedagogikken. Læreren forteller først eventyr, fabler og myter. Lenger opp i klassene kommer fortellinger om dyr, mennesker i ulike yrkesgrupper, ulike biografier og historiske hendelser. Når barn hører fortellinger ser de bilder inne i seg, og denne evnen til å danne indre bilder er en av forutsetningene for senere å kunne se for seg nye løsninger.

Glade barn på Steinerskolen i Indre Østfold. Foto: Stian Tørstenson

Et annet pedagogisk prinsipp er at begreper skal være til å vokse med. Det vil si at når et barn har lært noe skal det samtidig ha en opplevelse av at det er mulig å lære mer om det samme emnet. Dette er spesielt tydelig i den fenomenologiske naturfagsundervisningen hvor læreren først viser forsøk og elevene så er med på å diskutere seg fram til mulige lovmesigheter i det de har sett. Dette fører ikke nødvendigvis til en endelig teori, men kan ofte være et første skritt i på en vei til stadig større innsikt. Når steinerskoleelever begynner på universiteter og høyskoler fremhever de seg ofte med sin interesse for å lære. Den faglige engasjementet er ofte større enn spørsmålet om hva som er pensum.

Frykten styrer

I de fleste land er myndighetene opptatt av at barna skal få en best mulig skole. Uten en god skole frykter de at deres land



„Et annet pedagogisk prinsipp er at begreper skal være til å vokse med. Det vil si at når et barn har lært noe skal det samtidig ha en opplevelse av at det er mulig å lære mer om det samme emnet.“

skal bli tapere i den internasjonale markedsøkonomien. For å sikre seg at skolen virkelig blir god, har de utviklet ulike tester. Norske elever blir regelmessig testet i lesing, matematikk og engelsk. Det er selvsagt viktig å ha sikre ferdigheter i disse fagene, men det sterke fokuset på testingen gjør at det blir lagt mindre vekt på elevenes menneskelige og kreative utvikling. For Steinerskolene oppleves denne testingen som en tidstyv som gir lite informasjon ut over det lærerne vet fra før, og det er et problem at testene ikke er tilpasset disse skolenes fagplan.

Født med data

Norske myndigheter er spesielt opptatt av at barn skal ha datakompetanse, selv om dette er et område hvor de unge ofte er langt dyktigere enn de voksne. Raskt trykker de seg frem i ulike sider og programmer. De laster ned filmer og musikk. De redigerer filmer, kommuniserer på Facebook og fyller tiden med ulike spill. Lite av dette de har lært på skolen. Det kan ofte virke som om mange har en medfødt kompetanse på dette området. Moderne teknologi er selvsagt et nyttig redskap når det brukes med fornuft. Men det har aldri kommet en ny, god ide ut av en datamaskin. Det kan derfor være svært uheldig hvis bruk av datamaskiner i barnehage og småskole fortrenger den viktige rolleleken og annen aktivitet hvor barna utvikler sine iboende evner.

I den siste tiden har det kommet flere undersøkelser som viser at lærerens personlige formidling er viktigere enn fancy læringsprogrammer, at vanlig tavleundervisning fungerer bedre enn powerpoint og at også håndskriften har stor verdi. Det er en økende forståelse av hvor viktig det er at barn får mulighet til å bli kjent med og får bruke det som bor i dem selv.

Virkelighetssans

I Steinerskolene arbeides det mye med praktiske kunstneriske fag. Elevene, tegner, maler, former i tre, tekstil og leire, gjør eurytmi og spiller musikk og teater. I dette arbeidet blir de kjent med sine egne kreative sider og får øvelse i å være våkent tilstede i verden. Det oppøver virkelighetssansen. Dette siste er viktig i en tid hvor noen lever så godt som helt i en virtuell verden, mens andre mest forholder seg til det som står i bøker. All kunnskap har selvsagt verdi, men de gode ideene kommer ikke ut fra tenkningen alene. De gode ideene dukker ofte opp når vi møter virkeligheten gjennom våre sanser.

En godt bevart suksesshistorie

Et nytt samarbeid er etablert i Norge for å gjøre steinerpedagogikken bedre synlig i det offentlige rom. – I dagens informasjonssamfunn trenger vi å samle kreftene for bedre for å komme til orde med vår fremtidsrettede og moderne pedagogikk og våre synspunkt. Vi kan ikke lenger basere oss på jungeltelegrafen og de gode historiene om et miljø preget av entusiasme og engasjement, sier Ninon Onarheim, mediesekretær i Steinerskoleforbundet.

Norge har den største tettheten i verden av steinerpedagogiske tilbud pr innbygger. Det finnes 29 steinerskoler, 3 helsepedagogiske steinerskoler og 56 steinerbarnehager. I tillegg tilbyr Rudolf Steinerhøgskolen i Oslo bachelor- og masterutdanning i steinerpedagogikk, og Den norske Eurytmihøgskole har fireårig bachelorutdanning.

Den første norske steinerskolen ble stiftet i 1926. På 1970- og 80-tallet førte en bølge av idealisme og initiativkraft til at en rekke skoler, barnehager og høgskolene ble etablert. Bølgen har flatet ut på 2000-tallet, og i dag lever vi i en tid hvor fokus ligger på raske løsninger og målbare resultater. Dette kolliderer med steinerpedagogikken, som fokuserer på lærerens frie stilling og fordypningsprosesser tilpasset barnets utvikling.

Dagens foreldregenerasjon søker på nettet, og de forventer å finne lett tilgjengelig informasjon som ikke bare skal være kortfattet, men også fortalt i bilder og små filmsnutter. Samtidig vil de ha bakgrunnsstoff, dybdeartikler og litt problematisering rundt temaet. De ønsker å se saken fra flere sider og gjøre sin egen vurdering.

Da holder det ikke lenger med varme anbefalinger. Vi må også ta nye grep for at foreldre og studenter skal finne oss. Et viktig tiltak er å etablere et samarbeid mellom alle som arbeider innenfor det pedagogiske feltet. Høsten 2010 inviterte Steinerskoleforbundet sammen med Dialogos medie- og ressurscenter representanter fra Steinerbarnehageforbundet, Rudolf Steinerhøgskolen, Den norske Eurytmihøgskole og Steinerskolenes Foreldreforbund til et første møte. – Målet er å utvikle en strategi for rekruttering- og informasjonsvirksomhet. Dessuten skal vi inspirere og avlaste hverandre, forteller Ninon.

Sissel Jenseth, Dialogos.no

„Det er kult å hjelpe“

Unge elever fra danske produksjonsskoler* skal lære å gjøre en forskjell. Derfor samarbeider en gruppe elever med organisasjonen Mellomfolkeligt Samvirke om å hjelpe jevnaldrende i Kenya

Av Petrine Elgaard, journalist, Mellomfolkeligt Samvirke

Noen ganger farer en djevel inn i 20-årige Rose Wakashaws tanker.

„På sånne dager er jeg fristet til å gjøre dårlige ting, som å bli prostituert, fordi jeg har bruk for penger,“ sier Rose. Men hun lar det være, selv om hun bor mellom søppel og søle i Kenyas slum. I stedet bruker Rose tiden på å reise ut til skoler og ut i slumkvarterene for ungdomsorganisasjonen Kwacha Afrika. Sammen med andre unge viser hun teaterstykker om temaer som stoffmisbruk og barns rettigheter. For Rose er teaterarbeidet en miniutdanning, som gir henne et større nettverk og betaling i form av noen få kroner i uken. Det er langt fra nok, men Rose er én av mange millioner unge kenyanere som ikke finner en jobb med fast lønn. „Var jeg ikke hos Kwacha Afrika, vet jeg ikke hvor jeg ville ende,“ sier Rose. „Å være med her har gjort meg sterkere. Her har jeg lært at jeg har evner, og at jeg må kjempe hardt så jeg kan ta meg av familien min.“

Samme kamp

Rose er én av de mange unge kenyanerne som de 11 unge fra kampanjelinjen Ung Aktion på Den Økologiske Produksjonsskole i København møtte da de var i Kenya i november for å intervju jevnaldrende om å leve i slummen. På turen opplevde de danske ungdommene at selv om Kenya ligger omtrent på den andre siden av jordkloden, så er problemene de unge står overfor grunnleggende de samme begge steder. Både i Danmark og i Kenya er det mange som har det vanskelig. De kan ikke få seg arbeid, de har det vanskelig på skolen, er syke eller de har en familie som faller fra hverandre. Denne reisen var starten på kampanjen Ung Aktion, som skal få unge fra produksjonsskoler til å samle sammen penger så jevnaldrende i Kenyas slum får bedre vilkår. Ung Aktion er et samarbeid mellom flere danske produksjonsskoler og organisasjonen Mellomfolkeligt Samvirke. – „Vi vet godt at vi ikke kan redde verden, men vi kan alltid bidra med noe,“ forklarer Alberte Greenlee på 17 år, som er elev på kampanjeteamet. – „Og når det nå er oss unge som forteller, håper jeg at flere kan forholde seg til problemene. Selv synes jeg det gjør det lettere å høre etter.“ For Alberte Greenlee har turen til Kenya satt spor i hennes danske hverdag.

„Det var tøft å se hvor vanskelig de egentlig har det i slummen. Etter Kenya har jeg lært å ha det morsomt uten å bruke penger, slik som de unge der nede klarte,“ sier Alberte.

Dovent image skiftes ut

Christian Melau på 18 år synes at det gir mening når ungdom fra produksjonsskoler er med på å få danske unge med i kam-

panjen. – „Mange unge i Danmark har sine egne problemer, men det er kult å hjelpe kenyanere på vår egen alder. For oss er skole noe som vi ønsker å bli ferdige med, men i Kenya er det helt motsatt. Der betyr utdanning penger og inntekt, mens i Danmark kan vi faktisk klare oss uten utdanning.“

Sammen med de andre unge på Den Økologiske Produksjonsskoles kampanjeteam skal Alberte og Christian reise Danmark rundt for å fortelle ungdom på produksjonsskoler om dem de møtte i Kenya. – „Elever på produksjonsskoler har ry for å være dovne, men nå kan vi vise dem at dette ikke er riktig. Jo flere unge som blir opplyst om dette, jo bedre. Jeg er sikker på at dette vil gi dem et helt nytt syn på tingene,“ forklarer Alberte.

„Jeg er i hvert fall stolt av å ha vært der nede, det var litt kult.“

Frivillighet styrker

Bak koblingen mellom produksjonsskolene og Mellomfolkeligt Samvirke står Sisse Carelse, leder av Den Økologiske produksjonsskole i København, og Maja Andersen, kampanjeleder hos Mellomfolkeligt Samvirke.

„Målet med Ung Aktion er å samle ungdom på tvers av utdanning og arbeid, slik at de i fellesskap kan støtte fattig ungdom i deres kamp,“ forteller Maja Andersen. Kampanjen gir elevene på produksjonsskolene muligheten til å komme inn i frivillighetsmiljøer, hvor de ellers sjelden deltar. Og nettopp dette miljøet kan ifølge Maja Andersen styrke de unges sosiale nettverk og identitet. På denne måten vinner både de kenyanske og de danske unge på samarbeidet, forklarer Sisse Carelse:

„Det er hjelp til selvhjelp for de unge, fordi det å hjelpe andre gir kompetanse både i studie- og i hverdagslivet. Det kan ses som en speiling, at det på den andre siden av jorden også finnes unge som er i en vanskelig situasjon. De danske ungdommene kommer til å se sine egne forhold i en ny sammenheng, og det å arbeide mot noe felles ligger det en stor styrke i.“

*) Produksjonsskoler er skoler for ungdom som har vanskeligheter med å komme i gang med en utdanning. Produksjonsskolene gir dem muligheten til for eksempel i noen måneder å arbeide med praktisk arbeid. Disse skolene hjelper unge som har problemer med å velge en konstruktiv vei og gir dem muligheten til å kunne prøve seg litt frem.



Foto: Benjamin Lysgaard, elev ved
Den Økologiske Produktionskole



Foto: Benjamin Lysgaard, elev ved
Den Økologiske Produktionskole



„Etter Kenya har
jeg lært meg å ha
det morsomt uten
å bruke penger.“

Alberte Greenlee, 17 år



„For oss er skole
noe som vi vil få
overstått, men i
Kenya er det helt
motsatt.“

Christian Melau, 18 år



Foto: Sofie Klougart



Heldigvis er slummen fylt med livskraftige unge.
Foto: Sofie Klougart

Unge i Kenya

Ungdomsarbeidsløsheten i Kenya er voldsom. 30 millioner av landets 40 millioner innbyggere er under 30 år, og syv av ti unge kan ikke få seg en jobb. Mange av dem ender som kriminelle eller prostituerte.

Ung Aktion er med på å gi mer enn 600 arbeidsløse unge i slummen et nettverk, slik at de kan finne et arbeid. De får verktøy til å lage aviser, workshops og dialogteater for andre unge om rettigheter, sex og sykdommer, slik at de kan få et bedre liv og forandre det samfunnet de lever i.

Med hjertet i halsen ... tanker fra en gründer

Av Marianne Kleimann-Sevåg, foreningen BALDRON

Iblant er det godt å ta et skikkelig skritt ut i det ukjente; da blir forandringen merkbar. Frydefullt merkbar eller skrekkinngytende reell. De fleste ønsker vel å bevege seg langsomt fra et sted til det neste; ikke slippe brygga før jeg har tak i båten... Min far gjennomførte i min barndom en rekke 'realistiske øvelser' på nødssituasjoner. Med redningsvest og tau hoppet vi ut fra båten i strømmen midtjfjords, så vi ikke skulle bli redde hvis vi en dag falt i vannet. Vi syntes det var frydefullt gøy, det var før vi kunne svømme, men så hadde vi jo tau, da ... Kanskje var det en øvelse for livet den gangen?

Livet er ofte en øvelse i å ha tillit og slippe taket i båtripa; den situasjonen kommer du ikke utenom som gründer. Jeg prøvde å holde meg fast i lærerjobben en lang stund – øvde kanskje ikke nok den gangen i min barndom? En dag er det allikevel umulig å klare spagaten; øyeblikket er kommet for å la det stå til.

Det er en tid for alt. Jeg er glad for hver eneste dag som lærer. Likevel var det en voksende vilje til kursendring som bante seg fram. Kanskje ønsket om å bevege seg friere, nå flere mennesker, utvikle nye ideer og muligheter? Men gründertilværelsen er utfordrende; du må hver dag skape din egen plattform, uten noen som forteller deg hva du skal gjøre. Det som fra den andre siden ser så forlokkende ut, er ganske eksistensielt utfordrende når du står der ... Dessuten kan du ikke pakke sammen sakene og gå hjem; Vi er hjemme, men må pent gjøre oss ferdige. Tollvesenet og skatteetaten skal ha sitt, søknader må leveres, papirer være i orden. En gründer må ha mye mer enn en god ide. Og som regel har han ikke penger ...

Vi vil være nettverksbyggere

Som ekte idealister satte vi kanskje utfor med ekstra stor fart. Det ble en bratt læringskurve! Likevel kan jeg ikke si annet enn



Ralph-Raphael Kleimann og Marianne Kleimann Sevåg.

at perspektivene åpner seg. Vi valgte å starte en ideell forening, for vår intensjon er å bygge opp et nettverk på tvers. Tvers over fagmiljøer, landegrenser, alder og personlig ståsted. Vårt fokus er å skape samarbeid, ikke konkurranse. Samarbeid mellom likeverdige, bygd på personlig ansvar og integritet. Her ser vi et interessant fenomen; på våre åpne kvelder kommer et konglomerat av mennesker; unge og gamle, uføretrygdde og terapeuter, fagfolk og legfolk. Vi sitter rundt samme bord, opptatt av å forstå vår tid og finne måter å handle og håndtere den på.

Mange unge mennesker har kommet ut til oss bare for å hjelpe til. Ofte har de både spist og sovet her. Og jobbet med oss ut i sene nattetimer. De synes det er spennende å lære og å få være virksomme! Lenge har jeg som lærer tenkt at det er vår oppgave som voksne, å skape rom hvor unge mennesker kan komme til med sine initiativ og friske krefter. Selv om det også er en side av saken; de friske kreftene er en delvis sannhet. Mange, også unge mennesker, sliter med mangel på overskudd. De trenger hjelp til å finne en måte å leve på som gir dem krefter og livsglede. De synes det er spennende med voksne som gjør noe annet, selv om de ikke er redde for å si fra når de synes vi oppfører oss dumt. De vil gjerne spise sunt og økologisk, men det skal også smake godt og gjerne være litt eksotisk. Raw food er artig. Ny mat. Supermat. Nye smaker.

De fleste som kommer hit – og det er nokså mange – har engasjerte tanker om fremtiden. De vil utforske verden og menneskesinnet; de vil være med på det som representerer en ny tid og nye ideer. Ofte strever de med å finne en plass i samfunnet. Vi opplever at mange retter ryggen og griper fastere om sin indre Ferrari når de kjenner at de kommer på sporet av mening. Av muligheter. Håp. Fremtid.

I en tid hvor det meste er sånn passe nedkjølt (i betydningen temmelig kaldt), lengter de fleste etter varme og engasjement. Mange er vant til en stor grad av mentalt engasjement, men lite forvandlende varmekraft. I min ungdom kunne vi demonstrere, stå på barrikadene og protestere. Dagens ungdommer må enten skjerpe seg for å klare å henge med, eller så faller de fort ut i meningsløsheten og et indre opprør hvor de bare tar avstand. Kanskje er vi voksne enten så kule og kjekke og greie at alt glir av oss som vann på gåsa. Eller vi er for sidrumpa og 'fjerne', skjønner ikke hva som skjer; Verden holder jo på å gå av skaffet!

Ungdom trenger alternative forbilder

Derfor trengs alternativer. Noen som går andre veier. På tvers. Noen som kan bli alternative forbilder. Noen som gjør motsatt

BALDRON er startet av Ralph-Raphael Kleimann fra Tyskland og Marianne Kleimann Sevåg fra Norge. Begge er lærerutdannet, men har siden utdannet seg innen kunst og har mastergrad i Environmental Education. De har også utdanning i språkterapi, helsepedagogikk, badeterapi, bruk av blomsteressenser, enhetsterapi etter Dr. Audun Myskja og regulasjonsdiagnostikk og psykokineseologi etter Dr. Dietrich Klinghardt.

Foreningen BALDRON er en ideell forening med formål å fremme helse, miljø og forskning som inspirerer til samhandling mellom mennesker og natur. BALDRON Akademi arrangerer seminarer, symposier og utdanningstilbud. www.baldron.org

Foreningen BALDRON arrangerer hvert år i september symposiet 'Wireless Humanity' om elektromagnetisme, i relasjon til helse og miljø, med forskere fra mange land og fagfelt. www.elsymposium.org

BALDRON har startet en utdanning i byggebiologi for å øke kompetansen om sunt innneklima, helse og miljø. Utdanningen tas i flere moduler, med vekt på måling og skjerming av EMF (ElektroMagnetiske-Felt), innneklima/kjemisk belastning/byggematerialer og geopatisk stress/vannårer/jordstråling med mer. www.byggebiologi.org

Et tema er kroppens evne til selvregulering / 'koherens'. Kurset er utviklet i samarbeid med Dr. Dietrich Klinghardt fra Seattle/USA www.klinghardt-academy.org og www.ink.ag, som ble tildelt prisen 'årets lege for komplementærmedisin' i 2009 på verdensbasis www.husoghelse.no

BALDRON driver nettbutikk hvor overskuddet går til å støtte foreningens ideelle formål. Et mål er å bygge et kompetanse-, terapi- og rekreasjonssted med biodynamisk jord- og skogbruk. www.baldron.no

BALDRON støtter også Jordsamvirkets aktiviteter for bærekraftig utvikling, jordbruk, forskning og utdanning i Ukraina og Russland, se www.freeearth.org og www.flowfond.org



av andre, på en litt sær måte, kanskje. Unge mennesker søker både visdom og intelligens, men parett med integritet, originalitet og et engasjement for fremtiden. Klarer vi voksne å være en del av dette? 'Alle' skjønner jo at noe må skje her i verden. Hvem bryr seg egentlig?

Uten forbilder blir det fort til at vår paradoksale side vinner, den delen av oss som ikke orker å stå helt oppreist, som vil drive medstrøms. Den delen som holder i båtripa, holder i fortiden. Det er her vi har behov for et levende samfunn, et samfunn som består av mennesker som tør slippe båtripa, som kaster seg ut på dypt vann. Og i det du slipper ripa har du ikke noe annet valg enn å være akkurat der, akkurat da. På dypt vann. Med hjertet i halsen.

Nye løsningsmodeller appellerer til unge

Otto Scharmer og Nicanor Perlas treffer ungdommen i hjertet og mobiliserer dem til å bli en del av forandringen som skal til for å skape et sunt fremtidssamfunn

Av Elizabeth Wirsching

Fire uker før lanseringen av Claus Otto Scharmers bok: *Teori U* i Oslo, ledet han sammen med Nicanor Perlas et fremtidslaboratorium på landbruksstevnet ved Goetheanum/Sveits. I vår tid hvor gamle regimer verden over begynner å falle sammen, er det ikke rart at nettopp disse to er aktuelle. Deres budskap treffer noe i tiden; hvor viktig det enkelte menneskets individualitet og engasjement er, og hvor utdatert ovenfra-nedad lederskap er.

For mange unge er disse to store forbilder, og det var ikke overraskende at mange unge deltok på dette stevnet.

Jeg snakket med Silvia Zuur fra New Zealand om hennes tilknytning til disse to. Hun er medarbeider i Ungdomsseksjonen ved Goetheanum og har arbeidet både med Perlas og Scharmer i flere sammenhenger.

Perlas inspirer oss til handling

Først spurte jeg Silvia om Nicanor Perlas, som fikk den alternative fredsprisen for noen år siden og har skrevet boken *Shaping globalization*. Han stilte også som presidentkandidat på Filippinene i 2010.

„Hva er det med Perlas som gjør at mange unge reiser over hele verden for å arbeide med ham?“

Det først hun sa var:

„Det har noe å gjøre med måten han snakker på. At han klarer å beskrive virkeligheten slik at vi føler at han snakker

direkte til meg i det jeg søker etter. Jeg føler meg direkte tiltalt, selv om han alltid snakker til mange mennesker. Ja, jeg føler meg også viktig!“

Også er det latteren hans, smilet. Han smiler med hele seg! Han har en annen usedvanlig egenskap i det at han husker alle navn. Han fremstår som en helstøpt personlighet. Selv om han er verdensberømt, er det noe ekte menneskelig ved ham, „Jeg lurte på om hun kunne si konkret hvilket budskap han formidler. Hun svarte: „Jeg tror det viktigste er hans tro på at et sunt samfunn er avhengig av at mennesker kan handle individuelt og samtidig vite at det står i en større sammenheng. Han formidler kunnskap slik at vi våkner opp i oss selv og får en forståelse av hva som virkelig skjer og i verden, og at jeg kan gjøre noe med det.“

Scharmer gir oss nye begreper og lærer oss å lytte

Deretter gikk vi over til å snakke om Claus Otto Scharmer, som vel er blitt verdensberømt for sin Teori U. „Han har et språk, en måte å beskrive prosesser på som vi unge føler oss hjemme i. Prosesser er jo levende og ikke alltid så lett å få tak i. Han skildrer virkeligheten slik den er, leder oss inn i bevisste prosesser hvor vi våkner opp. Det er fascinerende at han kan sette ord og begreper på en virkelighet som vi kjenner fra før, uten at vi er klar over det. Som om han løfter den opp.“





***„Et initiativs suksess er
avhengig av den indre til-
stand til initiativtakeren.“***

fra Teori U

Jeg ville vite mer konkret hva som er så spesielt med ham. „Jeg kan gi deg et eksempel. I Teori U legges det veldig stor vekt på evnen til å lytte. C.O.Scharmer har delt inn ‘lytting’ / oppmerksomhet i fire skritt. Når han selv leder et laboratorium anvender han dette hele tiden, det er helt autentisk, og det virker. Han leder slik at han bare antyder noen enkle skisser, resten fylles ut av den enkelte. Han gjør og er sin egen teori. Walk the talk!“ Til slutt spurte jeg om hun kunne si noe som knytter disse to sammen. „Ja, de er begge personer som tar den indre og ytre virkelighet på alvor, og klarer å formidle dette i enhver sammenheng.“

Teori U – overvinne gammel motstand og lære av fremtiden

Teori U beskriver en prosess hvor man først begynner å gå nedover, her møter man motstand på flere plan. Poenget er å

bli bevisst motstanden og å klare å gi slipp på den. Så begynner oppstigningen, hvor det ikke lenger handler om å gi slipp på, men å la noe komme til en.

Fra Teori U: „Den største hindringen i U Prosessen kommer innenfra: Den oppstår ut fra din egen indre motstand, individuelt eller kollektivt. Å ta denne motstanden på alvor er avgjørende når du beveger deg nedover U prosessen. Ikke bli overrasket dersom din motstand dukker opp igjen og igjen! Dette skjer for alle. Forbered deg på dette og arbeidet ditt går nå ut på å takle det gjennom stillhet, hengivelse og fokus. Å bevege seg nedover U-en inviterer deg til å holde tilbake din fordømmende stemme, snu din kyniske vurdering av en situasjon og til å overvinne din egen frykt.“

„Teori U handler kort fortalt om at vi slutter å anvende de av våre gamle løsningsmodeller som har skapt klimakrise, finanskriser, sosial ekskludering, fedme, sultproblemer og stress.

Vi må åpne oss for en ny bevissthet og lære av den positive og konstruktive fremtid som kommer oss i møte når vi er i kontakt med vår dypeste og innerste essens.“

(Sitat fra bokomtale av Henrik Platz, Pengevirke 4/2010)

Teori U av Otto Scharmer er nå tilgjengelig på norsk. Utgitt på Ankerhus forlag 2011, ISBN 978-87-89303-18-5



Nytt fra Cultura

Emisjonen 2010

Takk til gamle og nye egenkapitalbevisiere som deltok i høstens emisjon, som tilførte 6,35 millioner i ny kapital. Utvidelse av egenkapitalen er nødvendig for at banken skal kunne vokse videre.



Har du flyttet?

Har du nettopp flyttet, eller skal du flytte? Husk å melde fra om ny adresse til Cultura Bank, så posten kan komme trygt og raskt frem til deg. Dette gjør du ved å gå inn under 'min profil' i nettbanken og registrer adressen der.

Hvis din nye adresse er i utlandet, må vi legge den inn for deg. Send oss da en nettbankmelding med den nye adressen. Har du ikke nettbank, kan adresseendring sendes pr. brev, fax eller som pdf-vedlegg til e-post. Adresseendring som ikke gjøres via nettbanken må være signert og datert.

Tusen takk fra kundeavdelingen

Plastpakking av Pengevirke

Dette nummeret av Pengevirke sendes ut til norske abonnenter innpakket i plast, på grunn av vedlegg. Vi har rådført oss med Grønn Hverdag i spørsmålet om hva som er mest miljøvennlig av plastpakking og konvoluttering, og de sier at plast er best fordi det krever mindre CO₂ å produsere, og fordi det fyller mindre volum under transport.

Betaling fra skattetrekkskonto

Nå kan bedriftene selv utføre betalinger fra skattetrekkskonto i nettbanken.

Tidligere måtte disse betalingene utføres av banken.

Nytt om tillitsvalgte

Styret



Nytt styremedlem er **Hans Gaffke**, rådgiver i Norsk Landbruksrådgiving Sør-Øst. Han har også i en periode tidligere vært med i Culturas styre og har erfaring fra arbeid i bank.

Antall styremedlemmer er med dette utvidet fra 6 til 7.

Nye varamedlemmer er Johan Brockfield og Bjarne Hjertholm (vara for ansattes representant).

Johan Brockfield har utdannelse i statsvitenskap og økonomi og har arbeidet som økonomijournalist i Aftenposten.

Bjarne Hjertholm har også i en tidligere periode vært vararepresentant til styret.



Forstanderskapet



Richard Müller er valgt til nytt medlem av forstanderskapet i Cultura Bank, som representant for egenkapitalbevisierne. Han er daglig leder for Godt Brød, som driver økologiske bakeverksteder i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger.

Peter Normann Waage ble gjenvalgt som representant for innskyterne.



Elizabeth von Hanno Brockfield er valgt til varamedlem for forstanderskapet, som representant for innskyterne. Hun er masterstudent i kulturhistorie ved universitetet i Oslo og skriver om middagen til småbarnsfamilier i Oslo og foreldrenes holdninger til miljø i tilknytning til råvarer og matlagning. Hun har ti års erfaring med catering og matlaging.

OPPROP: STØTT INNSAMLING AV GAVEPENGER TIL ALM ØSTRE

I 2010 fikk vi en ny almenntilgjengelig gårdsstiftelse i Norge: Stiftelsen Alm Østre i Stange. Formålet er å sikre en varig videreføring av biologisk-dynamisk jordbruk på gården. Familien har overdratt gården vederlagsfritt til stiftelsen. Likevel er gården ikke tilstrekkelig sikret når det gjelder økonomiske ressurser. Det er behov for gavepenger for å styrke egenkapitalen. Nå oppfordrer vi miljøbevisste og samfunnsengasjerte mennesker til å gi bidrag. Gjennom 40 år har Alm gård hatt en stor forbilledlig betydning for utviklingen av biologisk-dynamisk og økologisk jordbruk som et realistisk, fruktbart og bærekraftig alternativ. Dette skal videreføres og videreutvikles! Gården er et unikt dokumentasjonsobjekt for fremtidig miljøforskning. Ingen andre steder i Norge finnes tilsvarende: 540 dekar verdifull matjord som i 40 år utelukkende er gjødslet med naturlig kompost. Dette er gårdens egentlige kapital som må sikres for fremtiden! Innsamlingen skjer i regi av Cultura Gavefond. Alle innsamlede midler vil gå til å nedbetale gjeld og derved styrke egenkapitalen.

Vi støtter oppropet:

Regine Andersen	Svein Berglund	Erik Evenrud
Morten Ingvaldsen	Cato Schiøtz	Berit Swensen

Alternative måter å gi bidrag på:

- 1) Ett eller flere enkeltbidrag, små eller store. Alt er velkomment, alle monner drar!
- 2) Månedlig overføring av et fast beløp. (Hvis for eks 25 personer gir 400 kr og 50 personer gir 200 kr hver måned i 4 år, blir dette til sammen 1 million.)

De som ønsker alternativ 2, bes selv å avtale med egen bank om fast overføring. Vi ønsker også at det sendes beskjed til Cultura Gavefond ved Christine Bakke, pb 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo, eller e-post cb@cultura.no. **Kontonr: 1254 20 21258**. Merk betalingen 'gave til Alm'.

Vi vil sende ut regelmessige nyhetsbrev til givere vi har post- eller e-postadresse til. Nyhetsbrevene vil også bli lagt ut på Alms hjemmeside: www.almostre.no. Vårt mål er 2 mill.

Vennlig hilsen Ellen og Knut Dannevig, venner og naboer av Alm i en årrekke og initiativtakere til innsamlingen.

Evt spørsmål kan rettes til oss, adr Grevskapet 31, 2335 Stange, e-post ellen.dannevig@gmail.com, tlf 62571929/91354663.



De tre bondene på Alm. Daglig leder Pierre blir løftet på gullstol av Reinhart og Harel

Skandinavias eldste Biologiske dynamiske gård søker forpakter(e)

Nordre Sletner gård søker etter mennesker som ønsker å drive og videreutvikle stedet, både som landbruk og som kultursted for antroposofisk inspirert arbeid. Gården eies av Sletnerstiftelsen som ved sitt styre forvalter stiftelsens ide og formål: „Å forvalte eiendommen slik at jorden drives biologisk – dynamisk. Stedet skal være åpent for antroposofisk inspirert arbeid på alle livsområder.“

Fakta:

- Startet biologisk dynamisk drift allerede i 1931.
- Eiendommen er ca 135 dekar, hvor av ca 85 dekar er dyrkbart.
- Ligger både landlig og sentralt i Østfold mellom Askim og Mysen, en times tog – eller busstur fra Oslo.
- Sletner gård består av:
 - Hovedhus (trenger en del renovasjon)
 - Kårhus
 - Kultur og hybelhus (for tiden leid ut)
 - Låve m / fjøs (låven trenger renovasjon)

Interessenter bes å ta kontakt for ytterligere informasjon:

- Knut Odvar Solberg, tlf: 48258182, mail: kn-s2@online.no
- Ketil Bilberg, tlf: 95448648, mail: erikeb@online.no

Vennlig hilsen

Styret i Sletnerstiftelsen

Abonnement på Pengevirke

I Norge kan abonnement på Pengevirke tegnes ved å kontakte Cultura Bank. Bladet finansieres ved frivillig abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til konto 1254.96.00555, adresse Cultura Sparebank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Merk innbetalingen 'Pengevirke 2011'.

Pengevirke kan også leses i pdf-utgave på www.cultura.no.

For mye post fra oss?

Hvis du ikke ønsker å motta bladet, eller du får for mange eksemplarer, kontakt Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 eller cultura@cultura.no.



Cultura Bank i 2010

NORDISK RÅDS NATUR- OG MILJØPRIS

Cultura Bank mener at produksjon og forbruk skal ta hensyn til mennesket, naturen og miljøet, og at penger ikke skal være et mål i seg selv, men et middel til å dekke menneskers reelle behov. Disse tankene er retningsgivende for vår bankvirksomhet.

I 2010 fikk Cultura Bank synlig bevis på at vår virksomhet blir verdsatt langt ut over vår egen kundekrets, ved at banken sammen med Merkur Andelskasse i Danmark og Ekobanken i Sverige, ble tildelt Nordisk råds natur- og miljøpris. Årets høydepunkt var da de tre banksjefene dro til Reykjavik for å motta prisen. Cultura Bank har et godt og mangeårig samarbeid med Merkur og Ekobanken, både med faglig utveksling og også om enkelte store utlånsprosjekter.

GOD KUNDETILGANG OG INNSKUDDSVÆKST, UTVIDELSE AV EGENKAPITALEN

Det har vært god kundetilgang og innskuddsvækst i 2010, etter en litt lavere vekst året før. Med veksten følger også behov for å styrke egenkapitalen, og for å kunne vokse videre ble det gjennomført en emisjon i siste halvår 2010, som ga 6,35 mill. i ny egenkapital. Banken fikk ca. 700 nye kunder i løpet av året. Driftsresultatet ble på 520 000 etter skatt og tap.

KLIMALÅN OG MILJØBOLIGER

Det passet godt inn i forhold til pristilordelingen at banken samtidig var i ferd med å lansere et nytt låneprodukt, 'Miljøboliglån', til bygging av miljøvennlige og energieffektive boliger. Et beslektet låneprodukt er 'klimalån', som gis til tiltak som forbedrer energiklassifisering av eksisterende boliger.

NETTVERK

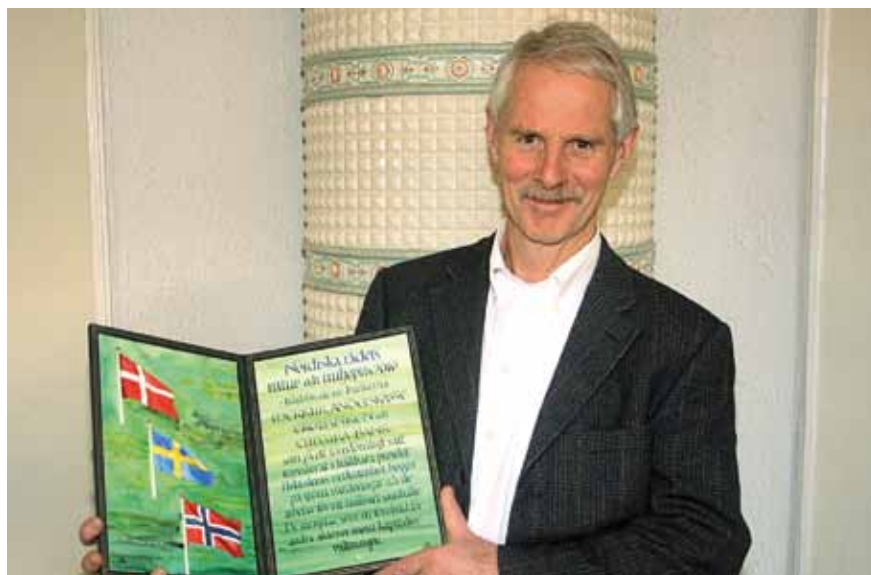
Sivilsamfunnet og den sosiale økonomien befinner seg i rommet mellom stat og det private næringslivet. De kanalisere en betydelig frivillig innsats og løser viktige samfunnsoppgaver. Cultura Bank deler verdigrunnlag og mål med mange av disse organisasjonene og er bankforbindelse for en rekke små og store aktører. Vi har dessuten støttekon-

tosamarbeid med Redd Barna, WWF-Norge, Framtiden i våre Hender, Regnskogfondet, Norges Kvinne- og Familieforbund, Norges Naturvernforbund og fra 2010 også med Norges Miljøvernforbund. Til sammen ble det for 2010 gitt et bidrag på kr 246 669 gjennom disse avtalene.

Banken er medlem av en rekke internasjonale nettverk. FEBEA (Føderasjonen av Europeiske Etiske og Alternative Banker), INAISE (verdensomspennende nettverk innen sosial finans) og det europeiske mikrofinansnettverket, EMN. I 2010 ble Cultura Bank

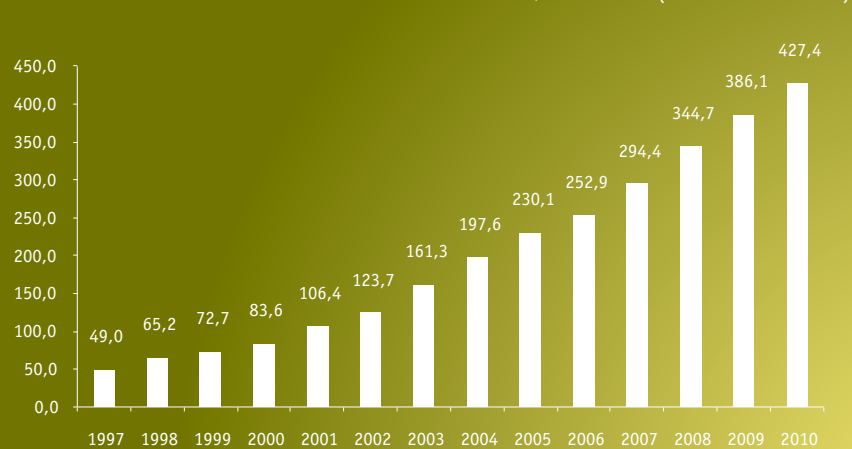
medlem av Global Alliance for Banking on Values. GABV består av tretten av verdens ledende bærekraftige banker, fra Asia og Latin-Amerika til USA og Europa. Bankene har som overordnet mål å bidra til å forbedre livskvaliteten til alle jordens innbyggere, i erkjennelsen av at vi alle er økonomisk avhengige av hverandre og ansvarlige overfor nåværende og fremtidige generasjoner.

Cultura Bank har i 2010 økt sin tilstedeværelse i sosiale medier, som Facebook og Twitter, og har deltatt på seminar om sosiale medier i regi av Institute for Social Banking.



Banksjef Lars Hektoen med Nordisk råds natur- og miljøpris. Foto: Stian Torstenson

GJENNOMSNITTLIG FORVALTNINGSKAPITAL CULTURA BANK, 1997–2010 (MILLIONER KRONER)



CULTURA BANK

Utlånsvirksomheten

Banken har utlånsprosjekter i de fleste fylker. Økologisk jordbruk og skoler/barnehager er de største områdene.

NOEN AV PROSJEKTENE SOM MOTTOK LÅN OG KREDITTER I 2010:

Økologi og miljø

- Bildelingen BA (Bergen), andelslag som organiserer bildeling.
- Miljøhuset Tromsø AS, verneverdig hus i Tromsø, som Norges Miljøvernforbund (NMF) reddet fra riving. Det skal restaureres og brukes til kontorer og møtelokaler for NMF.
- Miljøstiftelsen Bellona (Oslo) arbeider for å øke den økologiske forståelsen i samfunnet, hindre forurensning og begrense klimaendringer som skader natur og helse.

Produksjon og distribusjon av økologiske produkter

- Stiftelsen Alm Østre (Stange) driver økologisk, biologisk dynamisk jordbruk. Den driver også forskning, utvikling og veiledningsvirksomhet.
- Økologisk Spesialkorn Skandinavia (Sigdal, Buskerud) selger økologiske korn- og melprodukter til bakerier, storkjøkken og storhusholdninger. De tilbyr opprinnelige økologiske kornarter og sorter som enkokorn, emmer, spelt og svedjerug.

- Maaemo (Oslo), en heløkologisk gourmetrestaurant, som kun serverer mat basert på økologiske råvarer og naturlige ingredienser.
- Dag Kyrre Lygre (Fusa, Hordaland), geitebonde som driver med økologisk brunost- og smøreostproduksjon.

Pedagogisk virksomhet

- Ljåbruskolen (Oslo), Steinerskole for elever med spesielle behov
- Rudolf Steinerskolen i Oslo, både barne- og ungdomstrinn og videregående skole.

Kunst, kultur og håndverk

- Schlagerforlaget AS (Oslo), faghandel med hovedvekt på blåseinstrumenter.
- Circus Xanti, et sirkuskompani som produserer forestillinger, undervisningsprosjekter og events. Deres mobile sirkuslandsby var på turné i Sør Norge sommeren 2010, med artister og forestillinger fra hele verden.
- Studium Actoris ANS (Fredrikstad), teaterensemble med allsidig virksomhet.

Terapi/omsorg

- Eva Rebekka Bell utvikler retreatsted på Hurum, med forskjellige terapiformer, omsorgstiltak, foredrag, seminarer m.m.

Andre mikrolån til småbedrifter med garanti fra EIF

- Underverket ved Maisy Smith (Sandefjord) skaper rom for forandringer for mennesker gjennom interiør og ryddetjenester, kurs og foredrag.
- Yogurt Heaven (Oslo), kafe med salg av yogurt-is og småretter.



Circus Xanti

Utlån fordelt på formål		2010
	1 000 kr	%
Økologisk jordbruk	35 991	12,3
Miljøprosjekter	34 969	11,9
Annen forretningsvirksomhet	2 781	0,9
Mikrokreditter	3 789	1,3
Økosamfunn og samtun	5 515	1,9
Økobygg	4 715	1,6
Pedagogisk virksomhet	65 282	22,3
Sosialterapi, omsorg	4 713	1,6
Medisin, terapi	4 038	1,4
Kulturell virksomhet	12 169	4,2
Øvrige allmenntilretteleggende prosjekter	29 452	10,1
Sum allmenntilretteleggende formål	203 415	69,4
Boliglån	87 917	30,0
Andre lån til private	1 686	0,6
Sum utlån	293 018	100,0

Det er skilt mellom allmenntilretteleggende formål og andre lån. Under andre lån finner vi hovedsakelig boliglån til kunder som benytter Cultura Bank som hovedbankforbindelse.



Alm Østre

Årsregnskap for Cultura Sparebank 2010

Resultatregnskap	2010	2009
(i hele 1 000)		
Mottatte renteinntekter på innskudd i banker	3 252	2 966
Mottatte rente- og provisjonsinntekter på utlån til kunder	15 855	16 308
Betalte renter og kostnader på innskudd fra kunder	3 621	4 977
Netto rente og kredittprovisjonsinntekter	15 486	14 297
Provisjonsinntekter og inntekter på utførte banktjenester	5 295	5 074
Provisjonskostnader og kostnader ved banktjenester	1 848	1 885
Andre inntekter	190	324
Netto andre driftsinntekter	3 637	3 513
Sum netto driftsinntekter	19 123	17 810
Lønn og generelle administrasjonskostnader	14 153	12 420
Avskrivninger på bankens eiendeler	1 794	1 356
Andre driftskostnader	1 758	1 727
Sum driftskostnader	17 704	15 503
Resultat før skatt og tap på utlån	1 419	2 307
Tap og avsetninger til tap på utlån og garantier	744	701
Skatt på ordinært resultat	155	425
Resultat før perioden	520	1 181
Disposisjoner:		
Renter på grunnfondsbevis	0	0
Overført utjevningsfondet	484	1 107
Gaver	0	50
Overført til Sparebankens Fond	36	24
Sum disposisjoner	520	1 181

Balanse	31/12/2010	31/12/2009
(i hele 1 000)		
Kontanter og innskudd i banker	99 863	77 149
Utlån	290 682	270 483
Obligasjoner	20 766	20 766
Aksjer og andeler	3 186	2 142
Driftsmidler	8 848	8 613
Andre eiendeler	975	341
Sum Eiendeler	424 320	379 494
Innskudd	370 453	332 786
Diverse annen gjeld	3 020	3 179
Sum Gjeld	373 473	335 965
Innskutt eierandelskapital	46 210	39 319
Utjevningsfond	1 593	1 107
Sparebankens fond	3 044	3 103
Sum Egenkapital	50 847	43 529
Sum Gjeld og Egenkapital	424 320	379 494
Garantiforpliktelser	11 780	14 078

INNTEKTER OG KOSTNADER

Rentenettoen, bankens viktigste inntektskilde, utgjorde 15,5 mill. i 2010 mot 14,3 mill. i 2009. Hovedårsaken til oppgangen er høyere totalt utlånsvolum kombinert med lavere renter på innskudd. Banken hadde ved årsskiftet lånt ut 79% av innskuddene mot ca. 82% i fjor. Netto andre driftsinntekter, som hovedsakelig består av gebyr- og provisjonsinntekter, utgjorde ca. 3,6 mill. kr, uforandret fra året før. Totale driftsinntekter endte på 19,1 mill. kr, opp fra 17,8 mill. kr i 2009.

Lønns- og generelle administrasjonskostnader økte fra 12,4 mill. kr til 14,2 mill. kr. Personalkostnader utgjør den største utgiftsposten, og direkte lønnskostnader økte fra 6,0 mill. kr til 6,6 mill. kr mens øvrige administrasjonskostnader økte fra 4,5 mill. til 5,6 mill. kr.

Økningen i øvrige administrasjonskostnader skyldes bl.a. en total omlegging av IT-driftsløsning, som har forbedret katastrofeberedskapen og sikkerheten omkring banksystemet.

Periodens tapskostnad ble kr 743 707. Tapskostnadene er sammensatt av realiserste tap samt avsetninger for å møte mulige, fremtidige tap.

Resultat før skatt og tap på utlån ble et overskudd på kr 1 419 000. Netto resultat etter skatt og tapskostnader utgjorde kr 520 000.

Sett i lys av bankens resultat og behovet fremover for å styrke egenkapitalen, anbefalte styret denne gang å legge hele overskuddet til bankens reserver. Kr 484 000 legges til utjevningsfondet, øremerket til senere utbytte dersom overskudd og egenkapital gir anledning til dette, mens kr 36 000 overføres til sparebankens fond.

INNSKUDD, EGENKAPITAL OG UTLÅN

Innskuddsveksten var på ca 11% fra året før og utlånsvæksten på ca. 7%.

Total forvaltningskapital utgjorde ved årets utgang kr 424 mill., en økning på ca 12% fra året før.

KAPITALDEKNING, EGENKAPITAL

Egenkapitalen utgjorde pr. 31.12.10 11,9% av forvaltningskapitalen. Benyttet risikovektet kapital, var egenkapitaldekningen 17,41%. Minimumskrav til risikovektet egenkapital for banker er 8%. I forhold til bankens risikoprofil anses egenkapitaldekningen tilfredsstillende. En emisjon av egenkapitalbevis ble gjennomført i 4. kvartal med 6,35 mill. som resultat.

CULTURAPRISEN 2010 GIKK TIL RAGNHILD NILSEN

Culturaprisen skal gå til en gruppe eller bedrift som har fremhevet seg på det økologiske og/eller det sosiale området.

Ragnhild Nilsen fikk prisen for sitt engasjement knyttet til biodynamisk bomullsrevolusjon i Egypt, rettferdig handel og sitt arbeid med Sekem Scandinavia. Prisutdelingen fant sted i forbindelse med utstillingen *Gentle Actions*, en kunst og økologi 'happening' på Kunsternes hus i Oslo, der banken også var en aktiv medspiller

Prisen, som er på kr 25 000, er tidligere tildelt Utviklingsfondet, Stiftelsen Kolibri, Det økologiske hus, Max Havelaar, Økopomorka, Erna og Trygve Sund, Debio og Isandi.



GLIMT FRA HVERDAGEN I CULTURA BANK – 2010

- Januar Cultura Banks tidligere mikrolån-kunde Antonieta Bucio ble utnevnt til månedens entreprenør for januar av Det europeiske nettverk for mikrofinans (European Microfinance Network).
- Februar Cultura Bank deltok på Attac konferansen og hadde foredrag på Fosen folkehøgskole. Utskifting av maskiner i Culturas datasentral.
- Mars BildeleRingen BA i Bergen fikk lån til 4 nye biler.
- April Cultura Bank gikk til finalen om Nordisk råds miljøpris.
- Mai Cultura Bank deltok på konferansene *Vil du vite mer om sosialt entreprenørskap?*, arrangert av Jan Urban Sandal og *Ungdom – fra utgiftspost til inntektskilde*, arrangert av Ferd.
- Juni Cultura Bank deltok på *Miljøtorget* i Oslo. Nytt nummer av bladet Pengevirke med tema *Sunnhet og sannhet*.
- Juli Hospitant Nurullah Yurtkap avleverte sin rapport *A Study on Social Return on Investment, applied to the loan portfolio of Cultura Bank*.
- August 71 nye kunder åpnet konto.
- September Cultura Bank og Miljøvernforbundet inngikk samarbeidsavtale om støttekonto.
- Oktober Lansering av ny Facebookside for Cultura Bank. Cultura Bank deltok på utstillingen *Gentle Actions*. Utdeling av Culturaprisen 2010 til Ragnhild Nilsen.
- November Startskuddet går for høstens emisjon. Utdeling av Nordisk råds natur- og miljøpris i Reykjavik, til Cultura Bank, Andelskassen Merkur og Ekobanken.

SAMARBEIDSPARTNERE

Cultura Bank samarbeider med Redd Barna, WWF-Norge, Regnskogsfondet, Framtiden i våre hender (FIVH), Kvinne- og Familieforbundet, Naturvernforbundet og Norges Miljøvernforbund om støttekonti, til inntekt for de respektive organisasjoners arbeid. Støttekontoen er en sparekonto, med 12 gebyrfrie uttak i året. Cultura Bank gir hvert år et bidrag til den ønskede organisasjonen med 1,5 % av gjennomsnittlig inntestående på konto. Til gjengjeld markedsfører organisasjonen Cultura Bank ovenfor sine medlemmer.

BIDRAG TIL VÅRE SAMARBEIDSPARTNERE

	Støttebe- løp (kr)	Antall konti	Sum inntestæn- de pr. 31.12.10
Redd Barna	78 774	197	5 991 208
WWF-Norge	27 924	120	2 629 607
Regnskogsfondet	83 063	161	5 062 913
Framtiden i våre hender (FIVH)	24 870	63	2 419 873
Naturvernforbundet	8 105	7	939 154
Kvinner på Sri Lanka (Kvin- ne- og familieforbundet)	20 933	27	2 101 608



Culturas årsrapport for 2010 finnes på **www.cultura.no**. Du kan også få den tilsendt ved å kontakte Cultura Bank på telefon **22 99 51 99** eller e-post **cultura@cultura.no**.

Archie B. Carroll

Archie B. Carroll har hatt en fremtredende rolle i arbeidet med å innføre etikk og samfunnsansvar som temaer i økonomistudiene ved handelshøgskoler og universiteter over hele verden. Carroll er spesielt kjent for banebrytende bidrag i utviklingen av bedriftens samfunnsansvar, interessenteori og moralsk ledelse

Av Professor Ove Jakobsen, Senter for økologisk økonomi og etikk, Handelshøgskolen i Bodø

Carroll's viktigste bidrag er innenfor tre områder; 'bedriftens samfunnsansvar' (Corporate Social Responsibility – CSR), 'interessenteori' (Stakeholder Theory) og 'etisk ledelse' (Moral Management). Da Carroll, for mer enn 30 år siden, argumenterte for at bedrifter har et samfunnsansvar som går utover det å tjene mest mulig penger, representerte det et dramatisk brudd med etablert bedriftsøkonomi. Milton Friedman, som på den tiden hadde en dominerende posisjon i USA, var talsmann for at bedriftenes viktigste oppgave var å sikre eierne maksimal avkastning på investert kapital. Slagordet var, 'the business of business is business'.

Carroll hevdet at bedriftenes ansvarsområde i tillegg til økonomi omfattet juss, etikk og filantropi (fig.1). Økonomisk ansvar innebærer i følge Carroll at bedriftene forvalter tilgjengelige ressurser slik at det genereres overskudd, som gir rom for juridisk, etisk og filantropisk ansvarlighet. Det vil si at økonomisk lønnsomhet begrunnes i målsetninger som ligger høyere i ansvarshierarkiet. Mange av de utfordringene vi står overfor i dag skyldes i følge Carroll at bedriftene prioriterer aksjeeiernes lønnsomhetskrav foran de andre ansvarsområdene.

Juridisk ansvar innebærer at bedriftene er forpliktet til å følge lover og regler som er vedtatt av myndighetene. Begrunnelsen er at myndighetene definerer spilleregler som sørger for at fellesskapets interesser blir ivaretatt, noe som ikke vil skje dersom de økonomiske aktørene kun handler ut fra kortsiktige lønnsomhetsbetraktninger. Carroll stiller seg med andre ord



Figur 1. Ansvarspyramiden.

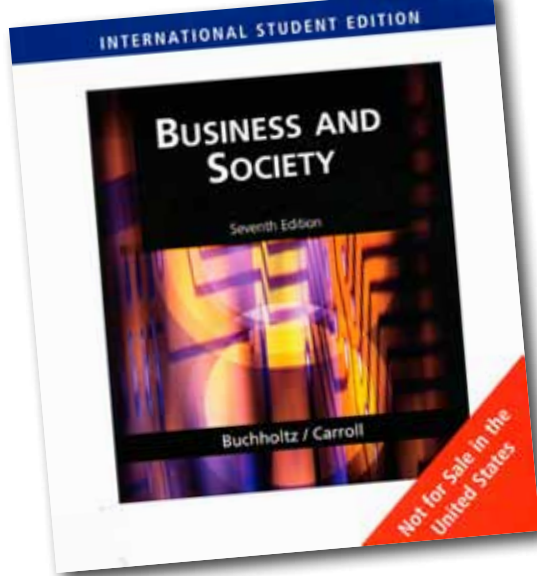
kritisk til at markedet selv er i stand til å gi optimale resultater for samfunnet som helhet.

Etisk ansvarlighet innebærer at bedriftene bør gjøre mer enn det loven krever. De bør i tillegg følge samfunnets aksepterte etiske normer og verdier. Carroll påpeker at det går et viktig skille mellom 'knowing ethics' og 'doing ethics'. Han argumenterer for at etisk ansvarlige bedriftsledere forener de to tilnærmingene gjennom praktisering av Aristoteles dygds-etikk. Det er med andre ord ikke tilstrekkelig å velge handlinger som øker den totale nytten (utilitarisme), eller følge gyldige etiske prinsipper (pliktetikk), det er i tillegg nødvendig å utvikle



„The total corporate social responsibility of business entails the simultaneous fulfillment of the firm's economic, legal, ethical, and philanthropic responsibilities.“

Carroll



Archie B. Carroll er født i Jacksonville i Florida i 1941. Han har doktorgrad i bedriftsledelse fra the College of Business ved Florida State University. I 1972 ble Carroll utnevnt til professor i ledelse ved Universitetet i Georgia, hvor han i dag er han professor emeritus ved Terry College of Business. I perioden fra 1997 til 2001 var han med i styrene i International Association for Business and Society (IABS) og Society for Business Ethics. Carroll har publisert en rekke lærebøker og artikler som har hatt stor innflytelse på forskning og undervisning ved handelshøgskoler og universiteter over hele verden. Han er fortsatt aktiv forsker, forfatter og foredragsholder.

lederens moralske karakteregenskaper (dygdsetikk).

På det høyeste nivået plasserer Carroll filantropisk ansvar som innebærer at bedriftene oppfordres til å bidra til en positiv samfunnsutvikling. Filantropisk ansvar kan for eksempel være å støtte ulike kulturelle eller sosiale formål. Ved å etterleve moralske standarder og proaktivt støtte opp om filantropiske prosjekter vil bedriftene skape positive relasjoner til omgivelsene som i det lange løp også vil være til fordel for næringslivet.

Ikke konkurrenter

I tillegg til å kritisere den ensidige vektleggingen av økonomisk ansvar innenfor etablert økonomi stilte han også spørsmål ved beskrivelsen av markedet som et aggregat av autonome aktører. I stedet for å betrakte bedriftene som konkurrenter på et atomisert marked beskriver Carroll markedet som et nettverk av integrerte aktører der kunder, leverandører, konkurrenter, lokalsamfunn og andre interessentgrupper er ansvarlige overfor hverandre. Når markedet forstås som et nettverk av gjensidig avhengige aktører vil bedriftens ansvarsområde utvides fra kun å gjelde aksjeeiere til også å gjelde alle interessenter som på en eller annen måte blir berørt av bedriftens virksomhet. Bedriftslederne må dermed ta stilling til to spørsmål.

For det første må de avgjøre hvilke interessenter som er sentrale i ulike beslutningssituasjoner og for det andre må de ta stilling til hvilke verdier som skal prioriteres. For å gjøre beslutningssituasjonen mer oversiktlig konstruerte Carroll en

interessent/ansvarsmatrise der de ulike interessentgruppene ses i sammenheng med de fire ansvarsområdene. Det vil si at eiere, kunder, ansatte, lokalsamfunnet, konkurrenter og leverandører må vurdere sine interesser og ansvar i forhold til det økonomiske, juridiske, etiske og filantropiske. I følge Carroll vil det å utføre en slik prosess i seg selv bidra til å øke beslutningstakernes etiske bevissthet (morske karakter) slik at evnen til å gjenkjenne, analysere og trekke helhetlige verdibaserte konklusjoner utvikles.

Fire typer av ledelse

Ut fra denne tilnærmingen skisserer Carroll fire alternative ledelsesstrategier.

1. Reaktivt; Ledelsen fraskriver seg ansvar utover det økonomiske. Lover og regler blir oppfattet som hindringer som skaper vanskeligheter for bedriftene. Statlige reguleringer bør derfor i størst mulig grad fjernes.
2. Forsvar; Lederne er ikke bevisst at deres handlinger har etiske dimensjoner som kan påvirke andre aktører. De mener prinsipielt at etikk og økonomi ikke har noe med hverandre å gjøre. De innrømmer likevel (motsrebende) at de bør ta visse etiske hensyn for å unngå å skade bedriftens omdømme.
3. Konstruktivt; Lederne aksepterer etisk ansvar, og følger gyldige verdier og normer. De erkjenner at de har et moralsk ansvar overfor alle interessentgruppene.
4. Proaktivt; Ledelsen tar egne initiativ, og strekker seg lenger enn forventet i det å utøve samfunnsansvar. Dette gjelder både på etisk og filantropisk nivå.

I følge Carroll skal de ulike nivåene i ansvarspyramiden ikke oppfylles sekvensielt, men samtidig. „When this is done by a significant portion of the business community, the stakeholder environment of the twenty-first century will flourish“ (Carroll 1998, p.7).

Litteratur:

- » Carroll A.B. (1987); *In search of the moral manager*, Business Horizons, March-April
- » Carroll, A.B. (1991); *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*, Business Horizons July-August
- » Carroll A.B. (1998); *The four faces of corporate citizenship*, Business and Society Review 100/101
- » Buchholtz/Carroll (2009); *Business and Society*, South-Western Cengage learning

Medmenneskelighet

– et argument for økonomisk nytenkning

Det finnes en tredje og mer menneskelig økonomisk retning, som fjerner seg fra den ensidige egoistiske profittjakten i kapitalismen, uten å henfalle til marxismens materialisme eller ekstrem sosialisme. En mer transparent økonomi muliggjør at vi involverer vår samvittighet når vi foretar økonomiske valg

Av Erik Siem

La oss forutsette at alle mentalt friske mennesker innerst inne har kjærlighet for sine medmennesker, at vi ønsker et rettferdig samfunn der alle mennesker får anledning til å utvikle seg fysisk og mentalt. Videre legger vi til grunn at rasisme og gruppetilhørighet basert på blodsband er på vikende front. Det harmonerer med den utvikling vi ser gjennom et historisk tilbakeblikk, der slaveri gradvis har blitt avskaffet, begrepet 'likhet for loven' har fått fotfeste, og vi har fått FNs menneskerettserklæring. Forhåpentlig vil vi i fremtiden erkjenne at ingen kan bli lykkelig på andres bekostning globalt sett, og heller ikke på bekostning av naturen.

Til tross for disse forutsetningene, som peker i retning av et mer menneskelig verdenssamfunn, kan det likevel være vanskelig å vite hva som er moralsk riktige handlinger – for samfunnet blir stadig mer globalisert og komplekst. Det er vanskelig, selv i vårt nærområde, å få oversikt over virkningene av våre handlinger. Vi kan støtte oss på et mangelfullt lovverk, men det har begrenset effekt hvis vi ikke til enhver tid kopler inn vår samvittighet.

Økonomi er et komplekst fagområde hvor det er spesielt vanskelig å gjenomskue virkningene av våre handlinger. Økonomifaget har over tid utviklet seg til å bli en abstrakt matematisk øvelse, som forholder seg til sine egne 'naturlover'. Økonomiske modeller har ikke plass til begreper som medmenneskelighet og menneskelig samvittighet. Profittmaksimeringen er den rådende og altomfattende doktrinen.

Lite transparens – lett å fraskrive seg ansvar

Økonomisk tenkning gjennomsyrrer alle sider av samfunnet i dag, i større grad enn noen sinne tidligere. Da er det betenkelig at vi utfører økonomiske transaksjoner mekanisk ut fra ønske om størst mulig avkastning. Vi fraskriver oss ansvaret for hvordan pengene vi investerer blir brukt av banker og finansinstitusjoner, og vi kjenner ikke konsekvensene – for miljø og

mennesker – av de produkter og tjenester vi kjøper. Økonomien, ikke minst finansøkonomien, er lite transparent og viser oss ikke de sosiale og miljømessige kostnadene som ligger bak et produkt, men bare en pris.

De fleste stater i verden tilstreber solidaritet med dem i samfunnet som er vanskeligstilt. Da er det et paradoks at vi på den ene siden mener at et samfunn fungerer best når det er fundert på medmenneskelighet og solidaritet, mens vi på den andre siden lar store deler av samfunnet styres av en økonomi som ikke integrerer disse verdiene

Det er i dag en økende erkennelse av at det økonomiske system vi har, fungerer dårlig. Den siste finanskrisen er bare det siste i en serie eksempler på ustabilitet i verdensøkonomien forårsaket av finansinstitusjoners mangel på moralsk fundament.

Det gjøres i dag mange forsøk på å begrense finansøkonomien, for å skape en riktigere balanse med realøkonomien. Det gjøres også mange forsøk med å utvikle en mer helhetlig økonomi, som tar hensyn til miljø og natur. Det er blant annet etablert en rekke alternative banker i Europa, og én i Norge, som arbeider for økonomisk nytenkning og forandring, ved å bevisstgjøre hvordan innskudd og utlån kan styres mot prosjekter som er samfunnsgavnlige og miljøvennlige. Det finnes også en del forsøksprosjekter innen samarbeidsøkonomi, blant annet på vestkysten av USA.

De forandringene disse prosjektene avstedkommer er foreløpig meget små, og de skjer sakte og på et overordnet plan. Kanskje haster det med en forandring på det individuelle plan? Slik at vi ikke fortsetter å utføre våre økonomiske transaksjoner mekanisk og overlater den etiske vurdering til myndighetene? Hva gjør det med oss mennesker når vi kopler ut samvittighet og medmenneskelighet i en så stor del av vår hverdag? Fører det til avstumpethet?

I dag er markedsmekanismen så etablert at vi kan bli kritisert for å forstyrre den hvis vi handler ut fra etiske kriterier og

„Vi blir også ofte sett på som dumme og naive når vi ikke flytter våre innskudd til den bank eller det fond som gir størst avkastning – uavhengig av bankens eller fondets etiske profil.“

ikke ut fra pris, for eksempel når vi kjøper Fairtrade-varer. Vi blir også ofte sett på som dumme og naive når vi ikke flytter våre innskudd til den bank eller det fond som gir størst avkastning – uavhengig av bankens eller fondets etiske profil.

I en transparent økonomi kan den enkelte handle ut fra sin samvittighet

For å endre dette er det ønskelig å utvikle en økonomi som synliggjør flere alternativer og konsekvenser når vi skal utføre en økonomisk transaksjon. Det kan stimulere til økt bevissthet, og føre til at den enkelte handler ut fra sin egen samvittighet og hva den enkelte innerst inne kan stå for. En slik økonomi må være transparent, og vil ikke kunne behandles som en mekanisk modell.

Tradisjonell mekanisk modelltenkning i økonomien har vært mulig fordi kriteriet for nesten alle valg i modellene er endimesjonalt, størst mulig pengemessig avkastning. En ny og medmenneskelig økonomi må gjøre investeringer og andre økonomiske transaksjoner mer transparent ved å synliggjøre miljømessige, sosiale eller samfunnsmessige skader eller positive virkninger.

Et slikt eksempel på transparens er blant annet Cultura Sparebanks forsøk på å beregne og synliggjøre ringvirkninger av et investeringslån – ‘social return on investment’, men det trengs mye metodeutvikling før det blir overkommelig å se relevante konsekvenser og ringvirkninger av en økonomisk transaksjon.

„Det kan stimulere til økt bevissthet, og føre til at den enkelte handler ut fra sin egen samvittighet og hva den enkelte innerst inne kan stå for.“

Hvis penger får styrket status som et verktøy til å oppnå sosiale og miljømessige forbedringer, vil kriteriene for økonomiske valg bli flerdimensjonale og forankret i den menneskelige samvittigheten. Det ville kunne føre mer medmenneskelighet og større bevissthet inn i våre økonomiske handlinger, og selv om økonomien er kompleks, så er en økt individuell bevissthet den beste forsikring mot utilsiktede konsekvenser.

Erik Siem var sentral i arbeidet med å etablere Cultura Bank. Han var styreleder i banken frem til 2006 og deretter formann og senere nestformann i forstandskapet frem til 2009.



Smånytt

Nytt ettårig studium ved Eurytmihøyskolen

Fra høsten 2011 tilbyr Den norske Eurytmihøyskolen som ligger på Frogner i Oslo et introduksjonsår som gir 60 studiepoeng. Studentene vil da også ha rett til studielån og studentbolig. „Ett års studiet er en fin en mulighet for studenter som er usikre på om eurytmiutdannelsen er noe for dem,“ sier Coralee Schmandt som er rektor ved skolen. Da kan de avslutte etter første år og bygge videre med fag fra andre høyskoler. Og er det dette de vil, så fortsetter de og tar de tre neste årene av det fireårige bachelorstudiet som til sammen gir 240 studiepoeng (ECTS). „En annen gruppe vi tror kan ha glede av dette ettårs tilbudet, er steinerskolelærere,“ fortsetter Coralee Schmandt. Disse vil kunne benytte friåret – som de fleste steinerskolelærere har hvert syvende år – til et års fordypning i eurytmi. „Studieåret ved Eurytmihøyskolen går fra august til juni, og søknadsfristen er 15. april. Se www.eurytmi.no for mer informasjon.

Sissel Jenseth, Dialogos.no



Statens kalkulasjonsrente gjør fornybar energi urentabel

Den grønne tenketanken CONCITO kritiserer i et nytt notat det danske Finansdepartementets økonomiske konsekvensberegninger for investeringer i grønne løsninger. Beregningene lever verken opp til EUs anbefalinger eller de økonomiske vismennenes praksis. Finansdepartementet anviser 6 prosent som den rette diskonteringsrenten, mens vismennene benytter 3 prosent, og EU anbefaler 3,5 prosent. Det betyr at fornybar energi blir en dårlig investering i Danmark.

„Diskonteringsrenten er et lite, nerdete tall, som har avgjørende betydning for hva politikerne beslutter. Dypest sett handler det om å sette tall på den svimlende prisen vi kommer til å måtte betale på grunn av manglende handling på bl.a. klimaområdet. Hvis det overhodet skal være mulig å investere i fremtiden, bør diskonteringsrenten senkes markant. Det danske finansdepartementet er helt i utakt med både EU, vismennene og nabolandene våre,“ forteller direktør Thomas Færgeman fra CONCITO i en pressemelding.

Les notatet her: www.concito.dk



CONCITO



GLS Bank nærmer seg kunde nr. 100 000

Sosialøkologiske bankforeninger er i kraftig vekst i Tyskland. GLS Banken i Bochum har hatt en økning på 37 prosent i sine samlede aktiviteter. 18 200 nye kunder er det blitt i 2010, og GLS Banken nærmer seg dermed raskt kunde nummer 100 000.

GLS Bank i Bochum er den første sosialøkologiske banken i verden, og forretningsomfanget i GLS-gruppen (bank, gaver og investering) nærmer seg nå 2,4 milliarder euro. I de siste årene har GLS Bank ansatt hele 77 nye medarbeidere, så nå er de oppe i totalt 313 ansatte.

Les mer på www.gls.de



GLS Bank holdt et pressemøte i februar om den sterke veksten, - på bildet ses direktørene Thomas Jorberg (t.h.) og Andreas Neukirch (t.v.)

Økofunn.no – markeds plass på nett for økologisk landbruk

Nylig ble Økofunn.no lansert. Dette blir den nye markeds plassen på nett for økologisk landbruk i Norge. Økologiske bønder og andre kan her selv legge ut rubrikkanonser for kjøp og salg av fôr, gjødsel, livdyr, leiejord, redskap, arbeid på økologisk gård og alt annet som en økologisk bonde behøver. Nettstedet er utviklet for å være brukervennlig og ligner på f.eks. finn.no.

„Jeg tror Økofunn blir et svært nyttig verktøy for det økologiske landbruket i Norge“, sier Jon Magne Holten, prosjektleder og fagsjef landbruk i Oikos.

Økofunn.no er utviklet og driftes av Oikos – Økologisk Norge. www.oikos.no

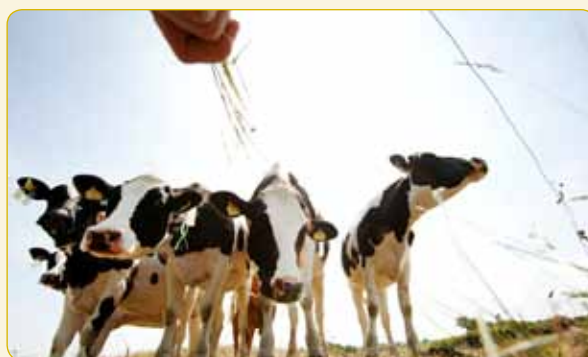


Foto: Mikkell Østergaard

Lær om å bygge passivhus

Familien på 6 mistet hjemmet sitt i brann, men er nå i gang med å bygge et moderne miljøvennlig passivhus i Hardanger. Grunnarbeidet startet i november 2010. Huset har energimerke A og har fått for bildeprosjektstøtte fra Enova. Anders Geertsen og Natalia Golis vil gjerne dele sine erfaringer med andre. De dokumenterer prosessen i sin blogg, og vi kan følge arbeidet i tekst og bilder. Huset skal blant annet romme tvillinger på 2 år, gutt og jente, og en datter på

5, så planløsningene er spesielt designet for en barnefamilie. I tillegg til egne barn har Natalia og Anders også plass til en ungdom som bor hos dem via barnevernet.

Her er mange gode tips til den som går med tanker om å bygge passivhus.

hardangerliving.blogspot.com



CO₂-nøytral med eksisterende teknologi

Det er mulig å redusere energiforbruket innenfor rammene av eksisterende teknologi. Det har det lille øysamfunnet Samsø bevist

Av Malene Lundén og Søren Hermansen, Samsø Energi akademi

Samsø er et lite samfunn som ligger midt i Kattegat. I 1998 vant vi Energistyrelsens konkurranse om å oppnå hundre prosent selvforsyning med fornybar energi. Dette klarte vi på bare ti år. Retningslinjene i konkurransen var å nå målet innenfor kjente teknologier, gjeldende lovgivning og såkalt 'bred folkelig oppbakking'. I dag kan befolkningen på øya være stolte av å være CO₂-negative. Våre utslipp er på minus 3,7 tonn CO₂ per innbygger, mens gjennomsnittet i Danmark er et utslipp på rundt 10 tonn CO₂ per innbygger.

Selvfølger man stille spørsmål ved måten regnskapet er stilt opp på. Vi bruker for eksempel fortsatt bensin og diesel til transport. Men det er etablert så mye vindkraft, solvarme, varmepumper og biomasseanlegg, at produksjonen herfra langt overstiger øyas samlede forbruk av fossile drivstoff. De fossile drivstoffene vil vi også få fjernet i fremtiden med vår nye energiplan – Samsø 2.0.

Utdanning og opplysning

Kan vi dele erfaringene våre med resten av Danmark og med resten av verden? Det kan la seg gjøre. Men først og fremst er det nødvendig å se praktisk på denne oppgaven. Det er så mange hundreprosent-visjoner som ender med å bli oppgitt, fordi det ikke benyttes lokale, praktiske og realistiske metoder for å løse oppgaven.

Energi på Samsø

- » Det bor 3 900 personer på Samsø
- » 75 prosent av varmeforsyningen er fra fornybare energikilder
- » Samsøs 11 landmøller produserer strøm tilsvarende hele øyas strømforbruk
- » En enkelt av Samsøs havvindmøller produserer hvert år strøm tilsvarende 2 000 husstanders strømforbruk
- » 10 havvindmøller syd for Samsø sender hvert år 'ren' elektrisitet til fastlandet. Det tilsvarer den energien Samsø bruker på transport, inklusive ferger
- » En stor del av de private oljefyrene er erstattet av pelletsovn, fastbrenselsovn, solvarmeanlegg og jordvarmeanlegg

Samsø Energiakademi

Samsø Energiakademi har solvarmeanlegg, solceller og gjenvinning av regnvann. Dette brukes som demonstrasjon for husets besøkende fra hele verden. Akademiet arrangerer kurs og workshops for kommuner, universiteter, institusjoner, skoler, firmaer, eventyrere og trendsettere. Hvert år deler akademiet sin viten med 10 000 interesserte fra hele verden.

www.energiakademiet.dk

Det er ikke nok med en top-down løsning. Befolkningen må være med. Smeden på Samsø måtte også overtale, før han var klar. Vi tok jo kundene hans fra ham ved å skifte fra olje til fjernvarme med fornybar energi. Men det viste seg å være arbeidsplasser også i fjernvarme. Med litt etterutdanning ble det ikke slik at vi tok livsgrunnlaget fra smeden og andre samfunnsgrupper. Tvert imot oppstod det nye arbeidsområder, og fra 1998 til 2005 er det skapt mer enn 30 nye arbeidsplasser på Samsø.

Det er bare å komme i gang

Det er fortsatt relativt enkle forandringer som kan gjøres for å redusere energiforbruket vårt ytterligere. Hvis vi blir mer oppmerksomme, kan vi spare 20 prosent av energiforbruket, uten at det går utover levestandarden vår. Hvis vi også begynner å formulere en fremtid med fokus på de stigende oljeprisene, vil mange investeringer som nå kan synes dyre, faktisk vise seg å være tilbakebetalt innen kort tid.

Vi skal ikke vente på det neste klimatoppmøtet, men vi skal ta de neste kloke skrittene akkurat her og nå, utfra hvor vi er i dag!



Mange skoler søker seg hvert år til Samsø og besøker Energi Camp, et skoletilbud til barn og unge fra 5. klasse og oppover.

Foto: Malene Lundén

Gaia Education

– En global utdanning i å skape bærekraftige samfunn

Økosamfunnene verden over er konkrete eksempler på hvordan vi skaper et bærekraftig samfunn. Erfaringene er nå samlet i en internasjonal utdanning – Ecovillage Design Education

Av Hildur Jackson, Landsforeningen for Økosamfund, Global Ecovillage Network og Gaia Education

Pionerer for 50, 30, 20, 10 år siden. Ja selv i går møttes de og sa til hverandre: „Vi blir nødt til å starte fra begynnelsen med å finne ut av hvordan vi vil leve ordentlig med hverandre og med naturen.“ De startet økosamfunn for å eksperimentere – på Findhorn i Skottland, i Järna i Sverige, Camphill-fellesskapene i Norge og England, i Auroville i India, Solheimar på Island, Lebengarten i Tyskland, Damanhur i Italia, Tamera i Portugal, Lilleoru i Estland og Sorteala i Russland, for å nevne noen få av dem.

Ecovillage Design Education

Erfaringene fra økosamfunn over hele verden er samlet i en felles utdanning – Ecovillage Design Education, som leveres av Gaia Education. Utdanningen bygger på bærekraftighetssirkelen samt fire lærebøker, som handler om alle aspektene av livet i et økosamfunn. Bærekraftighetssirkelen og bøkene kan enkelt og fritt lastes ned fra internett, men kan også kjøpes i hardcover gjennom Permanent Publishers i England.

Ecovillage Design Education er en fire ukers holistisk utdanning, som handler om å utforme bærekraftige samfunn

og fellesskap. Hver uke har sitt eget tema ut fra bærekraftighetssirkelen – en økologisk, en sosial, en økonomisk og en verdensbilde-uke. Pedagogikken i Ecovillage Design Education kalles 'Lev og Lær'. Gjennom å leve i et økosamfunn, samtidig med at man undervises i og lærer å designe et økosamfunn, optimeres innlæringen. Utdanningen er godkjent av UNITAR (FNs avdeling for utdanning og forskning).

Gaia Education har også en virtuell utdanning gjennom Open University of Catalonia. Utdanningen er på åtte måneder og har gått i tre år på spansk og engelsk. Det er planer om en mastergrad i 2011/2012 samt kortere kurs for byplanleggere som lager klimabyer, i samarbeid med Transition Town-bevegelsen.

Kommende kurs

Alle som vil arrangere Ecovillage Design Education er velkomne til dette. Undervisningsstedet må godkjennes av sertifiseringsgruppen i Gaia Education. På Gaia Educations hjemmeside kan du se når neste kurs legges ut på anbud. Nå er det kurs i India og i Thailand. Til våren kan du reise til Damanhur i India, Sieben Linden i Tyskland eller Tamera i Portugal for å gå på kurs.

Ecovillage Design Education har enda ikke vært arrangert i Norden, men nå er det et kurs på vei. I juni møtes 30 undervisere fra hele kloden fra Gaia Education på Duemosegård i Birkerød/Farum for å planlegge undervisningen fremover. De siste tre dagene er et tilbud til kommende undervisere fra Danmark, Norge og Sverige og er en gjennomgang av bærekraftighetssirkelens områder samt ideer til hvordan det kan undervises.

Hvis du er interessert i å delta, ta kontakt med hildurjackson@gaia.org.

Lenker

- » Gaia Education – www.gaiaeducation.org
- » Permanent Publications – www.permanent-publications.co.uk
- » Landsforeningen for Økosamfund – www.losnet.dk
- » Global Ecovillage Network – www.gen.ecovillage.org
- » Gaia Trust – www.gaia.org



Bærekraftighetssirkelen er oversatt til seks språk.

Johannes Hohlenberg

– en skarp økonomisk-politisk tenker

I boken 'En borger i tre verdener' aktualiseres og settes vår usunne samfunnsutvikling i perspektiv, gjennom et nytt opplag av Johannes Hohlenbergs økonomisk-politiske skrifter fra 1930-årene

Av Henrik Platz

Forfatter av bøker om Søren Kirkegaard og yoga, og med en fortid som billedkunstner. Slik er Johannes Hohlenberg (1881–1960) kjent i Dansk Biografisk leksikon og Den Store Danske Encyklopædi. Hans innsikt i økonomi og politikk er mindre kjent. Ikke desto mindre møter vi her en original dansk politisk filosof, som med klarhet og skarphet analyserer 30-årenes økonomisk-politiske landskap, som bringer tankene hen på vår egen tids utfordringer og igjen gjør Hohlenbergs penn aktuell.

I en fin liten bok på bare 150 sider setter cand.scient.pol. Erik Christensen rammen om og perspektiv på et utvalg av Johannes Hohlenbergs artikler fra hans tid som redaktør av J.A.K-bladet (Jord, Arbeide, Kapital) fra 1935–1936. Et dedikert og grundig stykke arbeid fra den nå pensjonerte lektoren i samfunnsfag ved Aalborg Universitet.

Tregrening

Som en av de første, bringer Hohlenberg Rudolf Steiners tanker om tregrening til Norden. I et tregreningsperspektiv ses samfunnet som en organisme som blir opprettholdt av tre adskilte funksjonssystemer. For at samfunnet skal være sunt, må ikke disse dominere hverandre. De må fungere i et samarbeidende økonomisk system, som produserer varer og dekker behov, et politisk system som skaper trygghet, likhet og orden og et kulturelt og åndelig system, hvor det i frihet utvikles evner og skapes nye ideer.

Hohlenberg setter lys på 30-årenes tendens til å la staten blande seg for mye inn i styringen av åndslivet og næringslivet. Han advarte kraftig mot statens innblanding, som man så i Sovjetunionen og Tyskland, og mente at det kunne føre til krig og åndelig fattigdom. Hohlenbergs analyse er en øyenåpner til nåtiden, hvor næringslivets interesser har en tendens til å dominere for eksempel forskning innen områder som medisin, og hvor staten forsøker å styre og rasjonalisere undervisningen i folkeskolen med krav om bestemte elevplaner og Pisa-tester.

Klart og lettlest språk

Begrepet tregrening kan være vanskelig å få tak på. Men det blir lettere med Hohlenberg, fordi han skriver i et vakkert, klart og lett tilgjengelig språk. Tregreningen pakkes ut med Hohlenbergs mange illustrative eksempler i korte appetittvekkende artikler på to–tre sider.

I boken gjennomgår alle vesentlige områder innen tregreningen, som statens, økonomiens og det kulturelle livs

funksjoner samt betydningen av arbeidsdeling og internasjonal handel. Samtidig har Hohlenberg latt seg inspirere av Rudolf Steiners tanker, og han kommer med forslag og nye vinklinger på arbeidsløshet og retten til et eksistensminimum – i dag kalt trygd eller sosial støtte.

Nytt syn på trygd og arbeidsløshet

I Hohlenbergs perspektiv er verdenssamfunnet så arbeidsdelt og teknisk utviklet, at det ikke gir mening å snakke om kampen for å overleve, som er liberalistenes kjeppest. Vi er fullstendig avhengige av hverandre i det internasjonale samfunnet, og vi lever i materiell overflod på grunn av tidligere tiders menneskelige flid og kreativitet. Fattigdom skyldes kun at den enorme varemengden er ulikt fordelt. Retten til et eksistensminimum er derfor ikke lenger bare et økonomisk spørsmål, men en vesentlig del av rettsstatens oppgave for å sørge for befolkningen.

Retten til et eksistensminimum er i Hohlenbergs øyne en vidunderlig gave. Den åpner mulighetene for at skapende åndsarbeidere, oppfinnere, kunstnere, tenkere og vitenskapsmenn – ja, alle mennesker – i frihet kan konsentrere seg om å skape noe nytt. Nettopp derfor er de befridd for alle bekymringene om å skaffe seg hverdagens nødvendigheter. Arbeidsløshet er derfor et uvurderlig gode, som befri oss fra årtuseners slaveri. Vi slipper å måtte stå til rådighet i søkerkøen og kan konsentrere oss om å være fritt skapende individer.

Boken *Borger i tre verdener* kan varmt anbefales til mennesker som ønsker å fordype seg i og få levendegjort begrepet tregrening. Men også til dem som ønsker nye vinkler og en historisk input til diskusjonen om trygd og arbeidsløshet.



Borger i tre verdener – Johannes Hohlenbergs økonomiske-politiske filosofi, av Erik Christensen, Syddansk Universitetsforlag 2011, ISBN 978-87-7674-545-5. Boken er utgitt på dansk.

Helbredsskadelige bestrålinger

Av Jannike Østervold

Vi deltar alle i et globalt trådløst eksperiment, mener Bente-Ingrid Bruun. Hun skrev i 2009 en bok om *De trådløse samfund – Myter & Fakta* og har nå kommet med et supplement til denne, *Helbredsskadelige bestrålinger; forebygg nu!*.

Hun skriver om den økende trådløse forurensning og understreker viktighe-

ten av at det må komme nye biologisk baserte grenseverdier, som tar høyde for sårbare grupper, som barn, gravide og el-overfølsomme. Boken har korte kapitler og inneholder mange referanser til bøker, artikler og nettsider, slik at den som er interessert i å sette seg inn i temaet kan finne mer informasjon.



Helbredsskadelige bestrålinger, forebygg nu! – Bente-Ingrid Bruun (79 sider) (Utgitt på dansk på Books on Demand, ISBN 978-87-7691-771-5.)

Kornets kulturhistorie

Av Jannike Østervold

Vårt daglege brød er tittelen på en rikholdig illustrert bok om kornets kulturhistorie. Forfatteren Åsmund Bjørnstad er professor i planteforedling ved Universitetet for miljø og Biovitenskap på Ås. Boken spenner over en 6000 års periode og et vidt spekter av temaer, fra de mer vitenskapelige, som historie, kristendommen og brødet, molekylær plantebiologi, genmodifisering og klimaendringer, til det praktiske, som brødbaking og ølbrygging. Fra stoff av det lettere slaget kan vi

nevne myter om korn og brødråd for giftgalne jenter – her kommer et utdrag: „Vil ei jente vite kven ho skal gifta seg med, så kan ho finna et heilt rugkorn i brødet og leggje det på dørstokken. Den første guten som stig inn, han er det!“

Boken har stor variasjon i illustrasjonene, med gammel kunst fra alle verdens kanter, gamle og nye fotos og tegninger. En bok du ikke behøver å lese fra perm til perm, de enkelte kapitlene kan godt leses hver for seg.



Vårt daglege brød – Åsmund Bjørnstad, Vidarforlaget 2010, ISBN 978-82-7990-102-0. Boken er utgitt på nynorsk.

Have a nice browse!

Av Christine Bakke

Et atlas over inkluderende jobbskappingsprosjekter i Europa

Febea (European Federation of Ethical and Alternative Banks and Financiers) der Cultura Bank også er med, har laget et 142 siders atlas med tilhørende cd som handler om god praksis for sosial inkludering og jobbskaping som foregår i regi av Febea-institusjoner i de ulike europeiske land.

Boken tar for seg både det politiske rammeverket for sosial inklusjon, så vel som å presentere 75 eksempler på prosjekter. Boken retter seg både mot politikere og sosiale entreprenører.

Atlaset ble presentert på en EU-konferanse i november i fjor, og er ment å være starten på en serie med årlige utgivelser.

Dette er et dugnadsverk og har blitt redigert under sterkt tidspress, noe boken delvis bærer preg av, men ambisjonene har vært høye, og mye stoff er samlet mellom permene. 75 prosjekter som i kortform skal fortelle om hva de driver med, gir ikke en spesielt lettlest bok, men hvis man derimot ser på oversikten for å skaffe seg overblikk og plukker ut noen få eksempler og fordyper seg i dem, tror jeg læringseffekten er større.

Hvert prosjekt presenteres med:

Ideen, målet, hvordan de opererer (inkludert juridisk form), historie, hvorfor det fungerer, resultater, finansielle data og forventninger for framtiden.



The atlas of job creation, good practices for social inclusion – Febea, Brussels 2010
Boken kan bestilles fra febea@febea.org.

Livsfaser

Av Arne Øgaard



Små barn tar etter de voksne. De velger ikke, men tar etter både de voksnes gode og mindre gode sider. I stor tillit til læreren begynner barnet så på skolen. Hvor lenge tilliten varer avhenger av lærerens menneskelige og pedagogiske kvaliteter.

Ungdommer vil gjerne være frie. Men frihet innebærer ofte å være som mange andre, enten det er punkere,

gothere eller de med dyre merkeklær. For noen kan idrettsstjerner og dyktige musikere være inspirasjon til drøm og hard trening. Frihet er muligheten til å velge sitt eget forbilde.

I slutten av puberteten kan mange gripes av en idealistisk glød. De vil gjerne redde verden og melder seg inn i miljøorganisasjoner, kjemper for dyrevern, mot rasisme, mot narkotika osv. Men snart blir det sosiale livet viktigst. Nye samværsformer skal utforskes og fest og fart blir det vesentlige.

For noen vil ungdomsfester alltid være et høydepunkt, de vil ikke ta ansvaret det er å bli voksen. De fleste går heldigvis videre. De ønsker å finne seg selv og sin plass i verden. De gamle idolene har bleknet, men de søker i filmer og bøker etter ideer om hva det egentlig er å leve. Dette er også tiden for lange utdypende samtaler om livets gåter. Gjennom slike prosesser våkner jeg-bevisstheten, mange finner fram til hva som er deres individuelle verdier og retning i livet. De vet hva de vil, men merker samtidig at utviklingen ikke lenger går av seg selv. Når vi er 18 og ser tilbake på oss selv som 16-åringer opplever vi en stor forskjell. Men når vi er 28 og ser tilbake på 24 kan mye synes likt. Utvikling krever bevisste valg og mer enn vakre ord.

Når livet griper fatt med utdanning, etablering av familie, barn og mer eller mindre fast arbeid, kommer vi inn i en periode hvor det kan oppleves som om verden velger for oss. Da er det spørsmål om vi fortsatt klarer å holde fast ved det vi som 20-åringer opplevde som vesentlige verdier.

Verdiene vi velger er gjerne noe vi møter i verden og som gir en gjenklang i vårt indre. Vi kjenner det igjen som noe av oss selv. Samtidig kan dette oppleves som en indre kilde som kontinuerlig gir oss impulser til hva som er viktig. Vi kan fortrenge denne kilden, men da forsvinner også noe av kraften som ligger i det å følge det vi innerst inne vil. Å fortrenge de indre impulsene kan i verste fall føre til sykdom og kriser. Vi ble ikke egentlig oss selv.

Å følge de indre idealene er heller ikke problemfritt. Det oppstår mange skuffelser. Verden ble ikke slik vi ønsket at den skulle bli, noe som kan skyldes både oss selv og de menneskene vi møter. Menneskelige svakheter og konflikter skaper alltid hindringer.

Det er da det er spørsmål om vi er i stand til å utvikle nye ideer med utgangspunkt i våre siste erfaringer. Det vil si å bevege tenkningen nærmere virkeligheten.

Mens barnet etteraper verden slik den er og bearbeider inntrykkene gjennom lek, må vi voksne bruke vår fantasi og indre kraft for å bidra til at verden blir slik vi vil at den skal være. Mens barnet er båret fram av en naturlig energi, må vi voksne vokte oss for alt som passiviserer og søke etter det som kan gi ny inspirasjon.

Spesialister på web for ideelle organisasjoner

I snart ti år har vi arbeidet med ideelle organisasjoner og etisk næringsliv. Vi deler verdigrunnlaget og kjenner problemstillingene. Løsningene finner vi ved å kombinere erfaring med et nært forhold til kunden.

Webhotell | Domener | Design | Publisering

50% rabatt for Cultura-kunder: Flytt dine nettsider til vårt webhotell. (Koden CULT2011 gir 50% rabatt*.)

Steinerskoler i sentrum: I 2011 har vi spesielt fokus på Steinerskoler. Mye eller bare litt hjelp til webhotell, nyhetsbrev, nettsider? Vi kjenner skolene og kan lage fleksible løsninger for variert bruk, flere brukergrupper og begrensede budsjetter. Bestill i 2011 og få **ett år gratis webhotell**. Ta kontakt!

Vi bruker TYPO3: Et lettbrukt, utrolig fleksibelt og avansert open source publiseringssystem uten lisenskostnader.

TYP03 



INFO@LILIO.COM
TLF.: (+47) 473 28 734
WWW.LILIO.COM/NO

*) Rabatten gjelder første faktura og kun nye kunder hos LiliO Design.

TYPO3-LOGO: TYPO3 ASSOCIATION, TYPO3.ORG

På tide å skille seg ut?

Vi gjør designjobben, på papir eller nett, fra idé til ferdig produkt!



Spesialtilbud til frivillige organisasjoner og start-up pakker for gründere!

wildweb.no

Vi er spesialiserte innen publiseringssystemet Drupal (open source) og lager profesjonelle nettbutikker.

Wild Web SA, Sarsgt. 39, 0564 Oslo, +47 22686932, design@wildweb.no

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Pengevirke 1/2011

Utgis av

MERKUR

Den Almennyttige Andelskasse
www.merkur.dk

Cultura Sparebank

Et etisk alternativ
www.cultura.no

Redaksjon

Henrik Platz (ansvarlig i Danmark)
hp@merkur.dk

Arne Øgaard (ansvarlig i Norge)
arne.ogaard@steinerskolen.no

Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Redaksjonell konsulent

Gert Träger, Traeger A/S

Layout

Martin Helbo, Pixels & paper

Oversettelse

Trude Holthe Møll, Communicator

Bladet kommer ut

Fire ganger i året. Neste gang juni 2011

Opplag
15.000

Frist

Bidrag til neste utgave kan mailes til
Pengevirke senest 18. april 2011

Tema neste gang

Hvordan skal vi bo og leve?

Trykk

Scanprint A/S

Forside

Günther Lorenzen
Foto: Henrik Platz

Holdninger og synspunkter som kommer til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg, er forfatterene selv ansvarlige for. De er således ikke nødvendigvis uttrykk for redaksjonens synspunkter.

Pengevirke er trykt på RePrint papir, fremstilt av 50% resirkulerte fibre og 50% cellulosefibre. Papiret er Svane- og FSC merket.



Blandede Kilder
Produktgruppe fra velforvaltede skove og andre kontrollerte kilder
www.fsc.org Cert no. SW-COC-001221
© 1996 Forrester Stewardship Council

RETURADRESSE

Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo



Få 3 uker gratis! SMS: Send NTGRATIS til 2007

Ny Tid - Norges mest siterte ukepublikasjon. Ikke størst, bare viktig.

Til Cultura Banks kunder:

I ukemagasinet Ny Tid, hvori opptatt Orientering, tror vi at en grønnere, mer etisk og mangfoldig verden er mulig. Derfor slipper vi hver uke til orde miljøorganisasjoner, fredsbevegelse og andre idealistiske organisasjoner med egne spalter. Derfor har vi faste "grønne sider". Og derfor likebehandles folk, i nord som i sør, i vår mye siterte nyhetsjournalistikk. Med nye eiere i Orienterings ånd vil Ny Tid forsette å peke ut en 3. vei. Bli med og støtt et viktig alternativ i norsk presse: Tegn et abonnement og bli oppdatert på det viktigste fra Norge og verden - hver fredag.

Tilbud til Cultura Banks kunder:

Få **20 prosent avslag** på abonnementsprisen (eksempel: et halvårsabonnement til 560 kr, vanlig pris 699 kr).

Send epost merket "Cultura Bank" til abo@nytid.no, eller ring **22 07 42 90** (kl 10-16).

Slik dekker Ny Tid verden!



Al-Jazeera, India Today og The East African:
Vi trykker de beste artiklene fra medier i sør.

Uten grenser-spaltene: Eksklusive tekster for Ny Tid fra verdens fremste kvinnelige opposisjonelle, til minne om Anna Politkovskaja.

nytid

WWW.NYTID.NO

NORGES GLOBALE UKEMAGASIN



Få Ny Tid hjem til deg hver fredag i **3 uker** helt gratis!

SMS: Send **NTGRATIS** til **2007** Epost: abo@nytid.no Tlf: **22 07 42 90** eller se nytid.no for andre tilbud.